

FAMILY STUDIES

ONLINE

Bijbels herstel van intergenerationeel trauma in families op Aruba

Welke unieke ontwikkelingsantwoorden bevat de Bijbel voor het herstel van intergenerationeel trauma in gezinnen dat vandaag de dag op Aruba kan worden toegepast?

Erik de Kievit

Een capstone ingediend ter gedeeltelijke vervulling van de vereisten voor de

Advanced Family studies (AFS)

Commissieleden

Paul Marsh (School leader)

Sheryll Watkins (Literature review)

Stephan Schmid (Assigned staff member)

University of the Nations

worldwide

October 2023

Pega pega pa semper!

-Randy Arends

Contents

DANKWOORD.....	5
INLEIDING.....	6
PROBLEEMSTELLING.....	9
1. HET CULTURELE ERFGOED VAN ARUBA.....	12
1.1 <i>Geschiedenis en vroege demografie</i>	12
1.2 <i>Economische ontwikkeling</i>	13
1.3 <i>Nationale identiteit</i>	13
1.4 <i>Familiecultuur en socialisatie</i>	15
2. GODS RELATIONELE RAAMWERK.....	18
2.1 <i>Vader van herkomst</i>	18
2.2 <i>Identiteit en thuiszijn bij iemand</i>	19
2.3 <i>Verbondsrelatie</i>	20
2.4 <i>Origineel familieontwerp</i>	21
2.5 <i>Gods liefde voor Aruba</i>	23
3. LITERATUURONDERZOEK.....	26
3.1 <i>Inleiding en context</i>	26
3.2 <i>De ontwikkelingsbenadering</i>	26
3.3 <i>Intergenerationeel trauma</i>	27
3.4 <i>Hechtingsrelaties</i>	28
3.5 <i>Overerfde patronen</i>	30
3.6 <i>Herstel en veerkracht</i>	31
4. ONDERZOEKSONTWERP EN RESULTATEN.....	34
4.1 <i>Onderzoeksmethode</i>	34
4.2 <i>Resultaten van de vragenlijst</i>	34
5. ALLES SAMENGEBRACHT.....	40
5.1 <i>Erkenning van wat er gebeurt</i>	40
5.2 <i>Principes van herstel</i>	42
5.3 <i>Het overwegen van waarheid</i>	43
5.4 <i>Bediening van verzoening</i>	45
5.5 <i>Ontwikkelingsresultaat</i>	46
5.6 <i>Specifieke richtlijnen</i>	47
5.7 <i>Voorgestelde acties</i>	51
AFKORTINGEN.....	55
DEFINITIES.....	56
REFERENTIES.....	60
APPENDIX A.....	65
APPENDIX B.....	81
APPENDIX C.....	82
APPENDIX D.....	83

Dankwoord

Dit capstoneproject is geschreven als gedeeltelijke vervulling van de vereisten voor de Advanced Family Studies van de University of the Nations. Het is het resultaat van de dingen die ik heb geleerd en het onderzoek dat ik heb gedaan, en het had niet tot stand kunnen komen zonder de hulp van verschillende mensen. Allereerst wil ik alle respondenten bedanken die bereid waren de enquête in te vullen en mij met een stukje van hun wijsheid te voorzien. De bijdrage die zij leverden verraste mij en was een aanmoediging in het denk- en schrijfproces.

Ook wil ik de mensen bedanken die bij verschillende gelegenheden hun inzichten over Aruba met mij hebben gedeeld. Ik wil in het bijzonder Randy en Quilin Arends bedanken, die zij aan zij met ons in de frontlinie staan en ons steunen in een groot deel van het zendingswerk dat we doen. Hun commentaar bij het proeflezen, hun aanmoedigingen en hun vriendschap tijdens dit proces van studeren en schrijven betekenden veel voor mij.

Ik wil mijn medestudenten Sylvia Leal en Mónica Portocarrero bedanken voor de goede gesprekken die we hadden tijdens onze studententrio-bijeenkomsten. Dankzij hun denken vanuit verschillende invalshoeken, kon ik scherp en gefocust werken. Mónica heeft ook proefgelezen, wat mij erg geholpen heeft.

Andere proeflezers aan wie ik dank verschuldigd ben, zijn mijn zwager en mijn zus, Albert & Christine Bondt. Hun academische en kritische blik heeft mij enorm geholpen, ik heb veel van hen geleerd en ik ben erg dankbaar dat ze bereid waren mee te werken aan het proeflezen.

De afgelopen jaren hebben onze YWAM-mentoren Kim & Cindy Hunt een belangrijke rol gespeeld in ons leven. Hartelijk dank dat jullie naast ons staan, ons aanmoedigen, ons verantwoordelijk houden en natuurlijk dank voor het proeflezen.

Het spreekt voor zich dat de leden van de commissie van het UofN Family College erkenning verdienen voor al hun ondersteuning, gedachten en opmerkingen. Dank aan Paul Marsh en Sheryl Watkins, en speciale dank aan Stephan Schmid, wiens vermogen om de juiste vragen te stellen op het juiste moment een echt verschil voor mij heeft gemaakt. Ik dank hem voor zijn begeleiding en hulp.

Hanneke, Jorian en Hielke, ik hou van jullie, ik ben trots op jullie, en ik ben heel dankbaar dat we samen deze reis mogen maken. Jullie steun en advies is van onschatbare waarde. Daardoor kon ik mij volledig inzetten voor de studie en het schrijven van deze capstone.

Tenslotte wil ik mijn God en Vader bedanken, de Schepper van elk gezin op aarde. Hij heeft mij met het leven gezegend en ik zal voor altijd dankbaar zijn voor Zijn liefde.

Erik de Kievit, Oktober 2023

Inleiding

Het land Aruba en intergenerationeel trauma zijn schijnbaar onlosmakelijk met elkaar verbonden. In ieder gezin worden wonden ervaren die onlangs, of ergens in het verleden, hebben geleid tot een verandering die tot op de dag van vandaag voelbaar is. Sterke intergenerationele patronen lijken moeilijk of onmogelijk te overwinnen en veroorzaken regelmatig onverklaarbaar gedrag of pijn zonder aanwijsbare oorzaak. Het niet kennen van de oorzaak van intergenerationeel trauma op zo'n grote schaal leidt tot een zoektocht naar oplossingen die onnodig lijden kunnen verlichten, familierelaties kunnen herstellen en negatieve intergenerationele patronen kunnen doorbreken. Echter, de gevonden oplossingen bieden vaak geen blijvende uitweg en zetten de Arubaanse familierelaties onder grote druk.

Momenteel is er veel belangstelling voor de oorsprong van intergenerationeel trauma dat werd veroorzaakt door slavernij en de onderdrukking van inheemse volkeren in de context van kolonialisering. Op 1 juli 2023 bood koning Willem Alexander namens de Nederlandse regering zijn excuses aan voor het Nederlandse slavernijverleden. Dat deze excuses een positief effect hadden, bleek niet alleen uit het gejuich dat te horen was onder de aanwezigen bij de toespraak van de koning, maar ook uit de reacties uit alle hoeken van het Nederlandse koninkrijk. Ook op Aruba werd de toespraak van de koning met dankbaarheid ontvangen. Er waren echter ook kritische stemmen die zich afvroegen of de aangeboden excuses de houding en het gedrag van de voormalige kolonisator zouden veranderen. De excuses werden met oprechtheid gegeven en ontvangen, maar de pijn uit het verleden leeft nog steeds voort in de Arubaanse samenleving. Uit deze reactie blijkt dat er nog veel moet gebeuren. Omdat het slavernijverleden slechts één van de vele onderliggende oorzaken is van trauma's die zo lang geleden zijn veroorzaakt, roept dit automatisch de vraag op wat er werkelijk nodig is om het Arubaanse volk volledig te laten herstellen van intergenerationeel trauma.

De invloed van trauma's in families en de gevolgen van trauma's over de generaties heen intrigeren mij al jaren. Hoe komt het dat trauma bij één persoon in één generatie zo'n sterke ontwikkelingsuitkomst kan hebben in volgende generaties? Veel families lijken geen andere keuze te hebben dan zich te gedragen op een manier die een weerspiegeling is van een trauma dat één of meer gezinsleden generaties geleden hebben doorstaan. Destructief gedrag van deze en volgende generaties lijkt onbewust verankerd te zijn in familiepatronen die zijn ontstaan als gevolg van een of meer traumatische gebeurtenissen in het verleden. De echte oplossing om die cyclus definitief te doorbreken en een gezonde generatie te worden moet nog ontdekt worden. Hoewel

er verschillende boeken en artikelen zijn geschreven over de genezing van intergenerationele familietrauma's, lijkt er tot nu toe geen duidelijk en volledig antwoord te zijn.

Om mogelijke antwoorden op deze vraag te onderzoeken, heb ik verschillende ontwikkelingscomponenten in de Arubaanse familiecontext onderzocht in samenhang met de Bijbel. Ik geloof dat God een oplossing heeft voor alles wat kapot is. Dat is de reden dat ik besloot om een algemene schets van het probleem uit te werken op weg naar een mogelijke aanpak van problemen in het dagelijkse leven van de Arubaanse bevolking. Om dit te doen heb ik de eerste vier hoofdstukken in deze capstone gebruikt als bouwstenen die, wanneer ze gecombineerd worden, een sterk fundament kunnen bieden voor meer onderzoek en de behandeling van intergenerationele trauma's op basis van de Bijbel. Om een beter begrip te krijgen van het belang van dit onderwerp in de Arubaanse familiecontext, zal de eerste bouwsteen het onderzoeken van de geschiedenis en culturele ontwikkeling van Aruba zijn. Daarna zal de tweede bouwsteen zich richten op Gods oorspronkelijke ontwerp voor mensen, relaties en gezinnen. Het literatuuronderzoek, waarin we meer te weten komen over intergenerationeel trauma vanuit het perspectief van counseling en therapie, zal als derde bouwsteen worden gebruikt. In dit hoofdstuk worden ook de definities van trauma en intergenerationeel trauma verder ontrafeld. De vierde en laatste bouwsteen geeft door middel van enquêteonderzoek inzicht in de ervaringen van Arubaanse inwoners vandaag de dag. In hoofdstuk vijf worden alle bouwstenen samengevoegd om te zien of er een sterke basis kan worden gelegd, en kunnen opeenvolgende stappen worden geïdentificeerd voor het bouwen van gezonde en sterke gezinnen, die intergenerationeel trauma kunnen overwinnen of voorkomen. Het ligt mij na aan het hart om te zoeken naar een oplossing voor het Arubaanse volk, wetende dat eraan werken ook pijn kan doen. Ik doe dit voor mezelf, voor de Arubanen, en voor anderen die het Arubaanse volk willen helpen.

Ik woon in dit land om Gods liefde in gezinnen te helpen herstellen. Ik voel daarom grote liefde en respect voor mijn mede-Arubaanse burgers. Deze capstone richt zich op intergenerationeel trauma in Arubaanse families in het algemeen, wat uiteraard meer aandacht vestigt op problemen die zich voordoen in het Arubaanse gezinsleven. Het mag duidelijk zijn dat niet elk gezin op Aruba intergenerationele problemen ervaart, en dat we dankbaar kunnen zijn voor de mensen in gezonde situaties die vaak een groot voorbeeld zijn voor anderen. Omdat ik begrijp dat het bespreken van intergenerationeel trauma in families op Aruba een gevoelig onderwerp kan zijn voor mensen, en vooral voor Arubanen, is het belangrijk voor mij om te benadrukken dat ik heb geprobeerd om deze capstone met de grootste zorg te schrijven. Als beschrijvingen, typering, karakterisering of generalisaties in deze capstone als een misvatting

aanvoelen en op welke manier dan ook pijn veroorzaken, wil ik mijn oprechte excuses aanbieden voor het gebrek aan begrip van mijn kant.

Door de jaren heen heb ik veel Arubanen gezien en ontmoet die een gelovig leven leiden en prachtige voorbeelden zijn van Gods liefde. Het is mij een eer om naast hen te leven en te werken voor de glorie van God. Het geloof dat Hij het enige antwoord is op elke gebrokenheid in deze wereld, zal hopelijk bijdragen aan het leggen van een fundament om christelijke broeders en zusters, en christelijke hulpverleners en therapeuten op Aruba te helpen verder onderzoek te doen, gezinnen te ondersteunen, en te werken aan Bijbels herstel van intergenerationeel trauma in gezinnen.

Probleemstelling

Aruba is een prachtig land. Het is ook een hopeloos gebroken natie met een gebroken politiek systeem, corruptie, armoede, veel verslavingen, religieuze verwarring en met veel gebroken huwelijken en gezinnen. De profetische beloften over Aruba bestaan al tientallen jaren en zijn enorm, maar de meeste van deze profetieën zijn nog geen werkelijkheid geworden. Deze natie met groot potentieel wordt erdoor verlamd, en de roeping van haar bevolking om het evangelie naar de naties te exporteren is nog steeds niet vervuld, ondanks Gods mandaat en het beschikbare talent.

Vanaf het begin van onze bediening was het heel duidelijk dat wij persoonlijke relaties met het Arubaanse volk moest opbouwen om een beter zicht te krijgen op wat er nodig was. Hoewel mijn vrouw en ik meteen begonnen te investeren in relaties, was het niet eenvoudig om verbinding te maken en deze verbindingen te onderhouden. Al snel werd duidelijk dat het lang duurt voordat Arubanen vertrouwen opbouwen in relaties. Vaak kwamen we niet verder dan een oppervlakkig gesprek waarin de Arubaanse kant beloofde later verder kennis te maken. Regelmatig teleurgesteld door het uitblijven van een vervolg, bleven we zoeken naar nieuwe ingangen. Er wordt gezegd dat als je Arubanen leert kennen, je de eerste drie jaar niet verder komt dan de veranda. Later ontdekte ik dat dit gezegde vooral geldt voor missiebouwers die naar Aruba komen en van wie wordt verwacht dat ze na een tijdje vertrekken. Blijkbaar komen veel mensen uit het buitenland met prachtige beloftes om Aruba en Arubanen te helpen, wat in werkelijkheid vaak niet uitkomt. Vooral Arubanen die in armoede leven blijven gedesillusioneerd achter en willen na zoveel keren geen investeringen meer van goedbedoelende buitenlanders. Goede bedoelingen helpen niet, en na het zien van meer dan genoeg verbroken relaties lijkt het investeren in nieuwe relaties zinloos. Desalniettemin zijn de meeste Arubanen altijd vriendelijk tegen ons geweest en gelukkig hebben we veel uitzonderingen meegemaakt van mensen die openstaan voor het opbouwen van een relatie, en hebben we veel prachtige contacten opgedaan en verschillende Arubaanse vrienden met wie we diepe verbondenheid voelen.

Vanuit mijn perspectief als hulpverlener is intergenerationeel trauma een duidelijk onderdeel geweest van elke sessie die ik heb gehad met mensen die op Aruba wonen. Veel van de mensen die we ontmoetten waren getraumatiseerd, ervoeren problemen veroorzaakt of in stand gehouden door verbroken relaties, of leden aan problemen met het zelfbeeld of rolverwarring. Veel van de kinderen die we ontmoetten groeiden op zonder vader (of moeder), waren onderhevig aan mishandeling, armoede en gebrek aan (ouderlijke) aandacht. Ze groeiden op zonder gezonde gehechtheidsrelaties. Wanneer ze niet naar school hoeven, zijn deze kinderen

alleen thuis of leven ze op straat. Hun verzorgers zijn bijna elke dag de hele dag aan het werk, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Door de afwezigheid van ouders die proberen te overleven en niet weten hoe ze kinderen op een gezonde manier moeten opvoeden, is peer-oriëntatie heel gebruikelijk en geaccepteerd op Aruba. Het is de manier voor kinderen om gezelschap te vinden als hun ouders er niet voor hen kunnen of willen zijn. Hoewel ouders bijna altijd van hun kinderen houden, hebben velen van hen zelf geen goed voorbeeld gehad en hebben ze daarom geen idee hoe ze gezonde grenzen kunnen stellen en een veilige plek kunnen creëren waarin hun kinderen kunnen gedijen. Deze ouders verdienen nauwelijks genoeg geld om de rekeningen te betalen en hebben hun eigen problemen. In een omgeving als deze is het geen wonder dat er uiteindelijk relatieproblemen en middelenmisbruik ontstaan en moeilijk op te lossen zijn. Deze omstandigheden bestaan al zo lang mensen zich kunnen herinneren en lijken niet te veranderen. Dit capstoneproject zal het begin zijn van een onderzoeksproces dat hopelijk in de toekomst zal leiden tot een op de Bijbel gebaseerde methode voor intergenerationele traumatherapie. Tijdens het proces van het ontwikkelen van een methode en het gebruik ervan in counseling moeten we ons er echter van bewust zijn dat een methode ook kan afleiden van het helpen van mensen wanneer de methode belangrijker wordt dan de persoon. Het blijft belangrijk om mensen in hun eigen context te zien, en methoden moeten dit doel dienen. Ook de context waarin de hulpverlener of therapeut werkt en zijn referentiekader moeten in ogenschouw worden genomen. Iemand's eigen ervaringen en mogelijk niet onderkend eigen intergenerationeel trauma kunnen van grote invloed zijn op de uitkomst van elk counselingproces. Het is daarbij belangrijk om te beseffen dat wat wij als normaal menselijk gedrag beschouwen, zozeer afwijkt van Gods oorspronkelijke ontwerp, dat zelfs het referentiekader van beschikbare christelijke raadgevers en therapeuten corrupt is, en dat we daarom geen bevredigend antwoord kunnen bieden. Als we echter naar de Arubaanse samenleving kijken, is de behoefte te groot en het onderwerp te belangrijk om deze fundamentele discussie niet aan te gaan. Daarom hebben we geen andere keuze dan te beginnen met het ontrafelen van de patronen, gedachten en gevoelens die gepaard gaan met intergenerationeel trauma in gezinnen op Aruba en deze in het kader van op de Bijbel gebaseerde counseling te plaatsen. Het doel van deze capstone is om een Bijbels licht te laten schijnen op geaccepteerde inzichten in counseling en om enkele elementen apart te zetten die deel zouden kunnen uitmaken van een programma voor Bijbels herstel van intergenerationele trauma's in gezinnen. Ik richt mij daarbij op het bieden van praktische richtlijnen die kunnen helpen bij het omgaan met intergenerationeel trauma in een bepaalde context. De vraag die deze capstone beantwoordt is:

Welke unieke ontwikkelingsantwoorden bevat de Bijbel voor het herstel van intergenerationeel trauma in families die vandaag de dag op Aruba kunnen worden toegepast?

Deze capstone is geschreven vanuit een Bijbels wereldbeeld en beperkt zich tot ontwikkelingsaspecten van Bijbels herstel van intergenerationeel trauma die toepasbaar zijn in Arubaanse gezinnen in het algemeen in het hier en nu. Dit betekent dat het niet dieper ingaat op gedragsaspecten die verband houden met intergenerationeel trauma, of enige differentiële uitkomst beschrijft van intergenerationeel trauma in afzonderlijke wijken op Aruba. We zullen ook niet ingaan op het onderwerp van intergenerationele vloeken. Hoewel dit onderwerp nauw verbonden is met intergenerationeel trauma en de Bijbel, is er waarschijnlijk nog een capstoneproject nodig om de diepte daarvan volledig te begrijpen, en zelfs een derde onderzoek om deze onderwerpen met elkaar in verband te brengen. De beperking van deze capstone zal daarom liggen in het onderzoeken en vinden van unieke Bijbelse ontwikkelingsantwoorden. De breedte van de ontwikkelingsbenadering zorgt ervoor dat historische, antropologische, biologische, sociologische, psychologische en theologische elementen worden geïntegreerd. Om een werkbare beperking te behouden, worden alleen die elementen besproken die direct verband houden met intergenerationeel trauma.

1. Het culturele erfgoed van Aruba

1.1 Geschiedenis en vroege demografie

Aruba heeft een rijke geschiedenis met een grote verscheidenheid aan inwoners en hun historische achtergronden, talen en cultuurelementen. Dit maakt Aruba tot een prachtig land, ook al is het maar een klein eiland. Het land Aruba, dat deel uitmaakt van het Koninkrijk der Nederlanden, ligt in de zuidelijke Caribische Zee, ongeveer 1.600 kilometer ten westen van de belangrijkste keten van de Kleine Antillen en 29 kilometer ten noorden van de kust van Venezuela. Het eiland is 10 kilometer breed op het breedste punt, 32 kilometer lang van het noordwesten tot het zuidoosten, en heeft een landoppervlak van 179 vierkante kilometer. Aruba is een van de ABC-eilanden, een groep waartoe ook Bonaire en Curaçao behoren. Caribisch Nederland is de verzamelnaam voor Aruba en de andere Nederlands Caribische eilanden (Wikipedia 2023).

In zijn rapport voor UNESCO (2008) vertelt Luc Alofs ons dat de studie van het Arubaanse culturele erfgoed gefragmenteerd, onvolledig en vaak speculatief is, maar ook intrigerend en ondanks de beperkingen duidelijk de unieke positie van de Arubaanse identiteit laat zien. op de culturele kaart van de bredere Caribische regio (24). Hij vermeldt dat er, vergeleken met het Engelssprekende Caribische gebied, op Aruba zeer weinig grootschalige slavernij plaatsvond. Daarom waren de rol van de plantage-economie, de slavernij en de economische uitbuiting beperkt (Alofs, 13; Dupuy 1983, 237). In hun boek 'Ken ta Arubano?' ('Wie is Arubaan?', 2001) leggen Alofs en Merkies uit dat Aruba eeuwenlang niet gekoloniseerd is geweest vanwege een gebrek aan grondstoffen. De Spaanse veroveraars konden op Aruba, Curaçao en Bonaire geen goud of zilver vinden. Daarom noemden ze deze eilanden "Islas Inutiles", nutteloze eilanden. De Spanjaarden gebruikten deze eilanden vooral als jachtgebied, zodat ze de inheemse bevolking konden verhandelen naar Hispaniola (nu: Haïti en de Dominicaanse Republiek). De Nederlanders veroverden Aruba in 1636. Er woonden toen nog enkele Spanjaarden op het eiland. In de eeuwen die volgden kwamen Indianen uit Venezuela en Colombia naar Aruba, en vanaf 1795 vestigden Europese kolonisten en enkele Sefardische joden zich op het eiland. Met de komst van de kolonisten deed ook de slavenhandel zijn intrede. Omdat grootschalige landbouw op Aruba niet mogelijk was, bleef zowel het aantal tot slaaf gemaakte mensen als het aantal plantages beperkt. Twintig procent van de bevolking leefde echter in slavernij. Hoewel het verboden was Indianen tot slaaf te maken, werden zowel mensen met een West-Afrikaanse als een inheemse Zuid-Amerikaanse achtergrond tot slaaf gemaakt. Hieraan kwam officieel een einde in 1863, toen de slavernij door Nederland werd afgeschaft en 480 tot slaaf gemaakte mensen op het eiland vrij kwamen (Alofs & Merkies, 3, 9, 10, 16, 21, 22). Historicus Adi Martis spreekt in de podcast van het

NTR Caribbean Network over een groep van ongeveer 500 mensen van gemengde huidskleur die vrijkwamen op een totale bevolking van 3000 mensen (Stamper, Henriquez en Martis¹ 2023, 00:13:00-00:14:09). Helaas was Nederland een van de laatste landen die de slavernij afschafte. Het Britse koninkrijk had bijvoorbeeld de slavernij dertig jaar eerder afgeschaft (00:44:34-00:45:25). De grootste erfenis van het slavernijverleden is de taal, het Papiaments. De oorsprong van het Papiaments ligt in Afrika. Papiaments is een van de weinige talen uit de koloniale tijd die op een gegeven moment de taal van iedereen is geworden. (00:30:50-00:31:29).

1.2 Economische ontwikkeling

De economische ontwikkeling van Aruba was bijzonder moeilijk. Van verschillende landbouwinitiatieven was alleen de aloëteelt succesvol. Daarom verlieten mensen het eiland om werk te zoeken in andere landen. Deze arbeidsmigratie kwam tot stilstand met de komst van de olie-industrie in de jaren twintig (Alofs & Merkies, 30-32). Toen de olie-industrie naar Aruba kwam, trok dit veel nieuwe immigranten aan. Deze mensen werden vaak aangenomen op goede posities in de Arubaanse samenleving en de Arubanen die al op het eiland woonden hadden zelf minder kansen. Migranten kwamen van andere, Engelssprekende eilanden en Suriname en hadden een ander begrip van slavernij, gebaseerd op familie-ervaringen in andere landen die in de meeste gevallen afwijken van de ervaringen op Aruba (NTR1, 00:45:54-00:47:00). Een van de natuurlijke effecten van de migratie is dat er ruim veertig nationaliteiten op Aruba wonen (Van der Helm 1998, 69). Dankzij overheidsinspanningen kwam het toerisme in de jaren vijftig op gang, en in de jaren zeventig werd het toerisme de tweede pijler van de Arubaanse economie. Het toerisme heeft zowel een positieve als een negatieve invloed gehad op de ontwikkeling van Aruba. Positief is dat met de opkomst van het toerisme de economische basis van Aruba breder werd. Het nadeel was en is dat in de toeristische sector vaak gebruik wordt gemaakt van tijdelijke contracten en dat de lonen veel lager liggen dan in de olie-industrie. (Alofs & Merkies, 133). Het toerisme werd de belangrijkste economische sector toen de Lago-raffinaderij in maart 1985 haar poorten sloot en de olie-industrie op het eiland na zestig jaar verdween (5).

1.3 Nationale identiteit

Met in totaal 107.354 inwoners is Aruba dichtbevolkt (Wikipedia 2023). De nationale identiteit kan worden gekenmerkt door culturele invloeden uit verschillende delen van de wereld. Van der Helm

¹ Hierna aangeduid met NTR1.

merkt op dat een van de meest opmerkelijke dingen in de demografie van Aruba is dat het een grote diversiteit kent (69). Door de eeuwen heen zijn de verschillende culturele invloeden samengesmolten tot één creoolse cultuur. Creolisering wordt door Barrow (1996) beschreven als een proces waarbij Europeanen, Afrikanen en anderen cultureel met elkaar omgaan, uitwisselen en zich aanpassen (xii). Op Aruba zijn de Caribische, West-Europese, West-Afrikaanse en Latijns-Amerikaanse invloeden duidelijk te herkennen (Alofs, 12,13). Er is echter weinig bekend over wie de oorspronkelijke bewoners waren. Dit maakt het moeilijker voor mensen om zich te oriënteren. Als we meer zouden weten over de inheemse Arubaanse bevolking, en hoe zij het slachtoffer werden van de *rode slavernij*², zou dit mensen helpen om zich te oriënteren op het besef dat deze ervaring niet nogmaals gewenst is. Bovendien maakt het hebben van dit bewustzijn, en het besef dat er tegenwoordig mensensmokkel en mensenhandel plaatsvindt op Aruba, het mogelijk om te zeggen: “niet weer” (Stamper, Henriquez, en Alofs³ 2023, 00:15:17-00:16:54).

Religie speelt een belangrijke rol in het Arubaanse gezinsleven. Van de Arubaanse bevolking identificeert 75,3% zich als rooms-katholiek en ongeveer 4,9% identificeert zich als protestant. Van de rest van de bevolking identificeert slechts 5,5% zich als niet-gelovige. Veel mensen op Aruba vinden hoop in hun religie. Geloven helpt hen om te gaan met crises en moeilijke omstandigheden, en het geeft hoop in tijden van financiële wanhoop. (Wikipedia-Aruba, 2023; International Encyclopedia of Marriage and Family 2023⁴).

Over het algemeen hebben mensen op Aruba de neiging om aspecten van hun verleden privé te houden, waardoor ze niet willen praten over wat er is gebeurd en liever zwijgen. (NTR1, 00:47:55-00:48:30). De katholieke kerk, de protestantse kerk en de autoriteiten zijn deels verantwoordelijk voor deze cultuur van zwijgen en verzwijgen, maar zijn er ook slachtoffers van. (NTR1, 00:55:57-00:56:25). Mensen willen niet weten dat ze afstammelingen zijn van tot slaaf gemaakte mensen. Als mensen erover praten, doen ze alsof de slavernij hetzelfde was als in Suriname, of op Curaçao, Amerika of de Amerikaanse eilanden, terwijl de slavernij er op Aruba anders uitzag dan op andere plaatsen (00:03:57-00:05:30). Aruba was eeuwenlang onderworpen aan Curaçao. In een politieke poging om de eigen identiteit van Aruba te vinden, werd gekozen voor associatie met Indiaanse afkomst. In die strijd is het Arubaanse volk Indiaans geworden en werd het Curaçaose volk geassocieerd met de West-Afrikaanse achtergrond. Arubanen wilden een aparte status. Daarvoor hadden ze een eigen achtergrond nodig, zodat ze een eigen identiteit konden hebben (00:57:04-

² Tot slaaf gemaakte mensen van inheemse Zuid-Amerikaanse afkomst.

³ Hierna aangeduid met NTR2.

⁴ Hierna aangeduid met IEMF 2023.

00:58:23). Het identificeren van Aruba met Indianen is vooral een kwestie van politiek geweest in de jaren veertig, toen Aruba zich al wilde afscheiden van Curaçao. (NTR2, 00:33:43-00:34:46). In 1986 kreeg Aruba een aparte status binnen het Koninkrijk en scheidde zich formeel af van de andere eilanden van de Nederlandse Antillen, waardoor het een land binnen het Koninkrijk der Nederlanden werd (Wikipedia-Status aparte, 2023).

1.4 Familiecultuur en socialisatie

De gezinseenheid is de basis van de samenleving. Wanneer haar socialiserende rol adequaat wordt vervuld, zal dit een meer samenhangende samenleving bewerkstelligen (Evans & Davies 1994, 4; Lapin & Lapin 2020, 10). Het is een van de belangrijkste functies van een gezin om de veilige plek te zijn waar de socialisatie-ontwikkeling van kinderen kan plaatsvinden en sociale normen en waarden worden geleerd, zodat ze geïntegreerde leden van de samenleving kunnen worden (Barrow 1996, 13). Vóór de twintigste eeuw was het familiehuishouden op Aruba het centrum van verwantschapsorganisatie. Net als in de rest van het Caribisch gebied werd het huwelijk gezien als de belangrijkste verbintenis en werden andere vormen van partnerrelaties beschouwd als minder bevredigende alternatieven of vormen van scheiding (48). Er was weinig sprake van onwettige geboorte, en vanwege de afwezigheid van grootschalige slavernij was het matrifocaal huishouden niet gebruikelijk (Alofs, 33). Zowel het kerngezin als de uitgebreide familie speelden een belangrijke rol in de socialisatie van kinderen. Leden van de uitgebreide familie, i.e. grootouders, tantes, ooms, neven en nichten, werden vaak opgenomen in het basisfamiliesysteem (IEMF 2023). Maar net als in veel andere Caribische landen is de primaire rol van het gezin in het socialisatieproces aan het veranderen, en is de gezinscultuur aan het verschuiven. Na verloop van tijd kreeg de uitgebreide familie een minder centrale plaats. Traditioneel woonden leden van de uitgebreide familie vaak in hetzelfde huishouden als het volledige kerngezin. Kinderen ervoeren daardoor de invloed van een scala aan individuen die emotioneel toegankelijk voor hen waren. Als gevolg van interne en externe migratie profiteren kinderen niet langer van deze invloed (Evans & Davies, 18). Tegelijkertijd geven afwezige ouders leeftijdsgenoten, de buurt en de gemeenschap de kans om meer invloed te hebben op het leven van kinderen (3). De verspreiding van families zorgt er echter voor dat leden van de gemeenschap minder ondersteunend zijn en niet langer een gevoel van verantwoordelijkheid jegens jongeren voelen (Evans & Davies, 18; Barrow 2008, vii). Dit is een nieuwe context waarin de gemeenschap meer op leeftijdsgenoten dan op volwassenen gericht wordt. In deze veranderende omgeving is de Afrikaanse uitdrukking 'it takes a village to raise a child' – ook al klinkt het nog steeds diepzinnig – helaas niet langer een gezonde uitspraak.

Evans & Davies beschrijven vier verschillende groepen gezinshuishoudens die momenteel in het Caribisch gebied bestaan: de huwelijkseenheid, de gezamenlijke-afspraken eenheid (ouders wonen samen, maar zijn niet wettelijk getrouwd), de bezoekende eenheid (de moeder woont nog steeds bij haar ouders), en het eenoudergezin. Partnerrelaties evolueren vaak van een bezoekende eenheid naar een gezamenlijke-afspraken eenheid, die uiteindelijk uitmondt in een huwelijksverbintenis (4). Op Aruba wordt de moederrol zeer gewaardeerd en wordt het krijgen van kinderen als wenselijk gezien (5). Hoewel de statusverandering in de samenleving ervoor zorgt dat vrouwen ook thuis meer gezag krijgen, wordt er nog steeds van hen verwacht dat ze huishoudelijke taken uitvoeren, voor de kinderen in het huishouden zorgen, en zich onderwerpen aan hun echtgenoten. Van mannen wordt verwacht dat zij in inkomen voorzien en hun gezin beschermen, hun kinderen disciplineren en opleiden, en het gezin in de samenleving vertegenwoordigen (Barrow 1996, 13, 459; IEMF 2023).

Nu de bezoekende eenheid een 'normaal' startpunt wordt voor de uiteindelijke vorming van kerngezinnen, wordt de gezinseenheid meer matrifocaal. Vaders krijgen een meer perifere rol, waardoor er afstand ontstaat tussen hen en hun kinderen (Barrow 1996, 22, 74). Bezoekende vaders hebben een zwakkere sociale band met het gezinshuishouden en hoewel ze economisch belangrijk kunnen zijn voor het gezin, zijn ze vanwege armoede en werkloosheid vaak niet in staat om voor het hele gezin te zorgen (Barrow 2008, 24). In omstandigheden van armoede en ontbering zijn kinderen bijzonder kwetsbaar voor verschillende vormen van misbruik, wat kan leiden tot de ontwikkeling van soortgelijke gedragspatronen door de generaties heen. Armoede is daarom het grootste gevaar voor een gezonde ontwikkeling van kinderen; arme kinderen leven in arme gezinnen met het effect van een intergenerationele armoedecyclus (39, 48).

De bezoekende eenheid zorgt er ook voor dat het risico op kortdurende relaties en vroege zwangerschappen groter wordt. Wanneer een vroege zwangerschap plaatsvindt en mensen ervan uitgaan dat moederlijke verantwoordelijkheden vanaf zeer jonge leeftijd kunnen worden gedragen, worden cruciale ontwikkelingstaken, zoals het vaststellen van eigenwaarde, een persoonlijke identiteit, het creëren van gezonde relaties, het ontwikkelen van sociaal verantwoord gedrag en het verwerven van ethische kernwaarden genegeerd. (Evans & Davies, 6). Dit fenomeen wordt versterkt door de groeiende afwezigheid van vaders. Rollen die in het verleden op natuurlijke wijze werden vervuld in het gezinshuishouden, worden nu steeds meer vervuld door gedurfde, op leeftijdsgenoten gerichte vrienden die als familieleden met elkaar omgaan, waardoor het op volwassenen gerichte respect voor ouders afneemt en ook de natuurlijke grenzen tussen groepen in de Arubaanse samenleving vervagen.

De realiteit van de thuissituatie, maar ook het gebrek aan kennis, culturele overtuigingen en onrealistische verwachtingen leiden tot harde disciplineringsprocessen zonder uitleg of verantwoording. Vooral in lagere inkomensgroepen zijn regelmatige gesprekken tussen ouders en kinderen beperkt en zijn ouders gewend hun kinderen bevelen te geven in de verwachting dat ze onmiddellijk zullen gehoorzamen (7, 8). Kinderen die onder de beschreven omstandigheden in een bezoekende eenheid wonen, lopen ook een grotere kans om te worden overgeplaatst naar een familielid, een vriend of een buurman van de moeder. Mogelijke redenen voor deze *kinderverschuiving* zijn de migratie van de moeder op zoek naar werk, het feit dat het kind niet gewenst is in een nieuwe bezoekende eenheid, het kind dat naar familie of vrienden wordt gestuurd in de hoop op een beter leven (11), of het delen van mannen. In situaties waarin *mannending* plaatsvindt – mannen die verschillende kinderen krijgen met meerdere vrouwen – zijn kinderen kwetsbaarder om het “kind van buitenaf” te worden. Dit kan behoorlijk verwarrend zijn voor kinderen en kan een effect hebben op het gevoel ergens bij te horen, het gevoel van veiligheid en het gevoel van eigenwaarde (13, 14). Als in situaties als deze de vader fysiek en psychologisch afwezig is, zullen kinderen zich waarschijnlijk een beeld vormen van hun vader als onverantwoordelijk en afstandelijk (17). Al deze gedragspraktijken, hoewel begrijpelijk in de gegeven culturele context, hebben mogelijke implicaties voor de ontwikkeling van sociaal gedrag, sociale competentie en academische prestaties op school (7-9). Onzekere en veranderende relaties kunnen ervoor zorgen dat kinderen geen diepere gehechtheid in relaties ontwikkelen. Om dit te voorkomen is het belangrijk dat er altijd een primaire verzorger stabiel en betrouwbaar voor hen is (12).

2. Gods relationele raamwerk

2.1 Vader van herkomst

Als we naar Gods relationele raamwerk kijken, moeten we beginnen met wie Hij zelf is. Wie was God vanaf het begin en wat is Zijn karakter. Twee boeken in de Bijbel beginnen met te vermelden hoe het begin eruitzag; Genesis en Johannes. Om met het eerste boek te beginnen, Genesis vertelt ons dat God de hemel en de aarde heeft geschapen (ESV 2001, Genesis 1:1). Het Hebreeuwse woord dat wordt gebruikt om God te beschrijven (Elohim) is meervoud. De oorspronkelijke betekenis van Elohim is niet alleen dat God veelvoudig is, wat betekent dat Zij Eén zijn maar niet alleen, maar het betekent ook dat God almachtig en waarheid is, met het fundamentele recht om te regeren en te oordelen (Jesaja 55:8,9).

Wie de personen in de Godheid zijn, wordt door de hele Bijbel diepgaand uitgelegd. In Exodus wordt God voor het eerst als Vader voorgesteld (Exodus 4:22,23). Alle dingen komen van Hem en voor Hem bestaan wij (1 Korintiërs 8:6). Hij is de Almachtige, het Begin en het Einde van alles (Openbaring 1:8). Hij is de Vader naar wie elke familie is vernoemd, de Meelevende die zorg draagt, en Hij wil dat de mensen die Hij heeft geschapen Zijn kinderen zijn (Psalm 103:13; Jesaja 55; Maleachi 2:10; Matteüs 6:26; Efeziërs 3:14,15; 1 Johannes 3:1). Hij voedt ons op om Zijn kinderen te zijn en berispt ons wanneer dat nodig is (Spreuken 3:11,12). Hij is wie Hij is (Exodus 3:14).

Hoewel er veel profetieën in het Oude Testament staan over de komst van de Zoon, wordt Hij persoonlijk geïntroduceerd als de Verlosser van de wereld in de evangeliën in het Nieuwe Testament (Matteüs 1:21; Markus 1:11; Lukas 1:31, 32). Het tweede boek in de Bijbel dat begint met het beschrijven van wat er in het begin gebeurde, is Johannes. Johannes legt uit dat Jezus het Woord is, dat het Woord in het begin bij God was, en dat Hij God was (Johannes 1:1,2). Hij werd mens en kwam naar de aarde als de enige Zoon van de Vader, vol van genade en waarheid (Johannes 1:14). Om nog duidelijker te maken wie Hij is, wordt gesteld dat alles door Jezus is gemaakt en dat niets zonder Hem zou kunnen bestaan (Johannes 1:3; Efeziërs 2:10; 1 Korintiërs 8:6). Hij is Degene die naar de aarde werd gestuurd om te redden toen alles verloren was voor de mensheid (Johannes 3:17, 4:34, 5:30). Hij slaagde glorieus in Zijn taak, ging naar de hemel om een plaats voor ons te bereiden en zit aan de rechterhand van de Vader (Hebreeëen 1:3, 12:2; Handelingen 7:55,56; 1 Petrus 3:22). Hij is de Soevereine Koning der koningen en Heer der heren (1 Timotheüs 6:15).

De Geest van God wordt geïntroduceerd in het tweede vers van de Bijbel, zwevend over de wateren (Genesis 1:2). Hoewel de Geest niet zo vaak wordt genoemd in het Oude Testament,

profeteert Ezechiël dat God Zijn Geest in het volk van Israël zal plaatsen (Ezechiël 36:27). Jezus stelt Hem voor als de Heilige Geest, de Helper die door de Vader gezonden is en in ons woont (Johannes 14:16,26; Efeziërs 3:16; 1 Korintiërs 3:16). Hij is Degene die komt met macht en vrijheid (2 Korintiërs 3:17). Hij begrijpt de gedachten van God en geeft ons wijsheid en inzicht om te getuigen over wie God is en over Zijn wonderbaarlijke daden (Marcus 13:11; Johannes 15:26; Handelingen 5:32; 1 Korintiërs 2:11).

Met deze verklaringen worden de personen van de ene allerhoogste en ware God duidelijk. De Vader is degene voor wie wij bestaan, de Zoon is degene uit wie wij bestaan, en de Geest is de Helper die door de Vader naar ons is gestuurd, zodat we door de Zoon een voortdurende relatie met de Vader kunnen hebben. Deze ene God is de waarheid Zelf, met het recht om te regeren en te oordelen, de Schepper en het schietlood voor alles. God vertelt ons niet alleen dat Hij een relatie in Zichzelf heeft, maar Hij maakt ons ook bekend dat Hij de oorsprong en enige ware maatstaf voor relaties is (Jesaja 46:9-10; Johannes 15:4-5,12; Efeziërs 3: 14,15). Daarom is de enige manier om enig begrip te krijgen van wat relatie is en hoe gezinnen eruit zouden moeten zien, door naar de Vader van oorsprong te kijken, en de enige manier om tot de Vader te komen is door Jezus (Johannes 14:6).

2.2 Identiteit en thuiszijn bij iemand

Om onze identiteit te kennen, moeten we weten bij wie we horen. Als we opgroeien, worden onze principes en paradigma's gevormd boven op onze ervaringen of we voor iemand belangrijk zijn. Voordat we de vraag stellen waar we in moeten investeren, is de kernvraag: is iemand bereid zich aan ons te hechten? Of met andere woorden: zijn we waardig genoeg om in te investeren?

De Bijbel verklaart en onderstreept Gods eeuwige en fundamentele liefde voor ons, dat Hij voortdurend in ons geïnvesteerd is, en dat Hij een persoonlijke relatie met ons wil. Hij beschrijft Zichzelf als Liefde en daarom is Hij, in het licht van wat we in de vorige paragraaf hebben besproken, ook de enige rechtmatige bron van liefde (1 Johannes 4:7-21). Het is van groot belang dat wij beseffen dat Hij ons vanuit die diepe liefde heeft geschapen, en dat wij daardoor in de eerste plaats aan Hem toebehoren (Psalm 100:3; Romeinen 14:8; Efeziërs 2:10; 1 Korintiërs 8: 6). Hij houdt van ons met een eeuwige liefde (Jeremia 31:3; Psalm 103:17; Psalm 118:1-4,29). Hij dacht aan ons en koos ons in Hem vóór de grondlegging van de wereld (Efeziërs 1:4). Hij schiep ons naar Zijn beeld om op Hem te lijken (Genesis 1:26,27). Hij dacht aan de identiteit, elk persoonlijk detail en elk talent van elk individu (Psalm 139; Matteüs 10:29-31). Hij dacht aan de

tijd en plaats van ieder mens (Handelingen 17:26). Hij moedigt ons aan en ondersteunt ons met Zijn rechterhand (Jesaja 41). Hij wil dat wij geworteld en gegrond zijn in liefde, en Hij geeft alles voor een gezonde relatie met ons (Efeziërs 3:17; Jesaja 43).

Om onze identiteit te kennen, moeten we verbonden blijven met onze Vader in de hemel. Om de gehechtheid aan Hem te vinden waar we allemaal zo wanhopig naar verlangen, moeten we proactief blijven investeren in de relatie met Hem. Met dat we dit weten, hebben we ook het originele ontwerp voor familierelaties in handen. Proactief investeren in gehechtheid aan God binnen de relaties met onze partner en kinderen is de enige manier om onze gezinsidentiteit duidelijk te houden. Daarom moeten de paradigma's die we in onze gezinnen hebben, gebaseerd zijn op het voorbeeld van die gehechtheid om effectief te zijn. Het is wanneer we beseffen dat Hij ons liefheeft van eeuwigheid tot eeuwigheid (Ps. 103:17; Jeremia 31:3 ESV), dat we kunnen zien dat we alleen volledig kunnen thuishoren in Gods Vaderlijke aanwezigheid (Martin 2010, 15).

2.3 Verbondsrelatie

Door de hele Bijbel heen geeft God voorbeelden van hoe Hij wil dat Zijn eigen huwelijk met Zijn volk Israël, en de bruiloft van Jezus en Zijn bruid, de kerk, eruitziet (Martin, 18,34). Hij drukt dit beeld van de perfecte bruiloft niet alleen uit door Zijn woorden, maar ook door voorbeelden in Zijn gevallen schepping (ESV, Jesaja 54:5,6). Hij begint echter niet alleen met het scheppen van de man (mannelijk), maar ook met de vrouw (vrouwelijk) vanuit de man (Adam), door hen samen te voegen om in harmonie één te zijn (Genesis 2:21,22). Waarschijnlijk zonder de diepte hiervan te beseffen, delen de man en zijn vrouw al een relatieverbond van eenheid en liefde met hun Schepper. Ze zijn allebei naar Zijn beeld geschapen, en Hij geeft ze een gedeelde en gelijkwaardige opdracht om Zijn liefde uit te breiden naar de rest van de schepping (ESV, Genesis 1:26-28; Martinus, 19). Destijds waren er geen andere ceremonies dan het zingen van Adam voor Zijn Maker: "Dit is eindelijk been van mijn gebeente en vlees van mijn vlees; zij zal vrouw genoemd worden, omdat zij uit de man genomen is" (ESV, Genesis 2:23).

Na de val blijft God Zijn volk herinneren aan Zijn bedoelingen met dit verbond van eenheid en liefde (bijvoorbeeld Jesaja 54). Het lijkt niet door te dringen bij het volk Israël in de tijd van het Oude Testament, en het dringt nog steeds niet door bij velen van ons vandaag de dag. Hoewel Jezus, onze Verlosser, de Bruidegom van de kerk, kwam, begrijpen we vaak nog steeds niet het volledige concept van Gods agapè-liefde; "Het is zaliger te geven dan te ontvangen" (ESV, Handelingen 20:35; Martinus, 29). Het huwelijksconcept waarin de wereld gelooft, is een verhaal van geven en nemen; je geeft wat, je neemt wat, en dan komt het goed. Dit is echter niet

hetzelfde concept als de toewijding aan eenheid en liefde die God ons geeft. Hij liet ons zien dat het beter is om te geven (ESV, Matteüs 6:2-4, 19:21; Lucas 6:38). Als de ene echtgenoot honderd procent aan de ander geeft, maar daarna een deel ervan terugneemt, ontvangt de ander uiteindelijk geen honderd procent. Maar als beide echtgenoten elkaar honderd procent geven zonder de verwachting dat ze iets terugkrijgen, ontvangen ze allebei honderd procent. Het is door dit gelijke geven en ontvangen dat er *een veilige plek* (shalem)⁵ ontstaat.

De Bijbel is duidelijk over de norm voor een gezond huwelijk. Deze norm wordt niet alleen gesteld in Genesis 2:24, maar herhaald door wat Jezus in Marcus zegt: “Maar vanaf het begin van de schepping heeft God hen mannelijk en vrouwelijk gemaakt. Daarom zal een man zijn vader en moeder verlaten en zich aan zijn vrouw hechten, en die twee zullen één vlees worden. Ze zijn dus niet langer twee, maar één vlees. Wat God daarom heeft samengevoegd, laat de mens dat niet scheiden.” (Markus 10:6-9). Jezus, die ons terugvoert naar de perfecte standaard in Genesis, bevestigt dat Gods standaard niet is veranderd. In de rest van dit hoofdstuk in Markus, en in Matteüs 19, waar andere details worden toegevoegd, maakt Hij bekend dat elke andere weg verdorven is. In verschillende van zijn brieven geeft Paulus hier meer woorden aan als hij extra uitleg geeft over Gods norm in het algemeen, voor opzieners en ouderlingen in de kerk, en zelfs specifiek voor weduwen. Het was Gods bedoeling dat we in trouw verbonden zouden zijn aan één man of één vrouw (1 Korintiërs 6:13b-7:16; Efeziërs 5:21-33; 1 Thessalonicenzen 4:3-8; 1 Timotheüs 3:2, 5:9; Titus 1:6). Nu Paulus dit verschillende keren in verschillende contexten vermeldt, wordt het duidelijk dat dit element van zijn verklaring geldt voor iedereen die getrouwd is. In 2 Korintiërs legt hij zelfs een direct verband tussen het beeld van een huwelijk en de gehechtheid aan Jezus, als hij zegt: “Want ik voel een goddelijke jaloezie voor jou, omdat ik je met één echtgenoot verloofd heb, om je als een zuivere maagd te presenteren aan Christus” (2 Korintiërs 11:2).

2.4 Origineel familieontwerp

Zoals God voor ieder individueel mens heeft bepaald hoe hij eruit moet zien, welke talenten hij moet hebben en in welke tijd en plaats hij moet leven, zo bepaalt Hij ook de gezinscontext waarin hij hoort te leven. De betekenis van het Hebreeuwse woord voor familie, *mishpachah*, beschrijft perfect wat God met gezinnen bedoelde. Mishpachah betekent letterlijk plaats van dienstbaarheid, wat de nadruk legt op de principes van verplichting en geven. In een gezin moet in

⁵ Een veilige plek is vertaald in het Hebreeuws als *shalem*, wat dezelfde wortel heeft als *shalom* (Lapin & Lapin, 16,18).

ieders behoeften worden voorzien (Lapin & Lapin, 11,12). Dit is een moeilijk onderwerp, want zodra we geconfronteerd worden met de imperfectie van de aardse gezinscontext, doen we ons best om te proberen te begrijpen waarom God de keuzes maakt om mensen in bepaalde gezinnen te plaatsen. Vooral in situaties van voortdurend misbruik of intergenerationeel trauma is een goede reden moeilijk voor te stellen. Vaak zoeken we naar rechtvaardiging, maar kunnen we die niet vinden. Hoewel het logisch is om te proberen het waarom van moeilijke individuele situaties te begrijpen, moeten we voorzichtig zijn met wat we in deze context over God denken of zeggen. Vanwege onze zondige natuur is het relatiekader in onze geest ook corrupt. Als we geen volledig begrip hebben van het oorspronkelijke gezinsontwerp zoals God het bedoeld heeft, hebben we ook geen volledig begrip van de gevolgen van keuzes die mensen met een vrije wil maken die tot gebroken situaties leiden (Fabiano & Fabiano 2012, 11). Als zondige mensen die geloven dat we onze eigen loodlijnen kunnen zijn, zijn we ver weg van de waarheid in de meeste van onze persoonlijke beslissingen. Zelfs de, in onze ogen, perfecte gezinssituaties die we soms zien, staan waarschijnlijk ver af van hoe God het ideale gezin bedoeld heeft.

Het oorspronkelijke gezinsontwerp dat God bedoelde, heeft het speciale ingrediënt van pure agapè-liefde die we verloren toen Adam en Eva ervoor kozen om als God te zijn en hun eigen schietlood te worden (ESV, Genesis 3:6). Ze besloten dat regeren op eigen gezag beter zou zijn dan dienen in deze liefde, zelfs terwijl ze wisten dat God hen had gewaarschuwd dat dit de dood voor hen zou betekenen (2:17, 3:3). Op het moment dat die keuze gemaakt werd, stierf de perfecte familierelatie op aarde, en begon de stilte die ontstaat met intergenerationeel trauma. Ze verborgen zich, schaamden zich voor hun naaktheid en begonnen zichzelf in stand te houden door te proberen hun eigen verantwoordelijkheid te verkleinen ten koste van de ander (3:10-13). Onze zondige natuur was veroordelend en daarom begon het verwijten.

Vanwege onze zondige natuur is het niet gemakkelijk om Gods agapè-liefde op een praktische manier binnen ons eigen gezin tot uitdrukking te brengen. Vaak zijn we zo in beslag genomen door alle dringende zaken van het leven, dat we de zaken die het belangrijkste voor ons zijn vergeten of zelfs verwaarlozen; onze echtgenoot en kinderen. Dit is ook het gebied in het gezinsleven waar mensen voortdurend ontevreden zijn over hun eigen gedrag (Covey, 55). Blijkbaar zijn we van mening dat familierelaties het belangrijkste zijn om gedurende ons hele leven in te investeren, maar slagen we er niet in om dienovereenkomstig prioriteiten te stellen. Helaas falen we zelfs in onze nauwste relaties voortdurend in het dienen van elkaar.

2.5 Gods liefde voor Aruba

Er mag geen enkele twijfel bestaan over de huwelijkscultuur die in de Bijbel beschreven staat. Maar als ik rondkijk in de cultuur van de Arubaanse samenleving, zelfs onder de christenen, is er van dat beeld niet veel meer over. Op Aruba zijn er te veel gebroken gezinnen. Met een torenhoog aantal echtscheidingen⁶, veel eenoudergezinnen, huiselijk geweld en kindermisbruik heeft dit land op veel plaatsen genezing nodig (YWAM Aruba 2019). Met een achtergrond in het rooms-katholicisme is de Bijbelkennis zeer beperkt en gemakkelijk te verdraaien, en zijn mensen niet gewend om zelf de Bijbel te lezen (Armstrong 2017). In de Arubaanse cultuur vragen mensen hun voorgangers om voor hen te bidden, zijn ze gewend om de zinnen te bidden die ze kennen, of vooral de gebeden op te zeggen die ze op school hebben geleerd. Onder de mannen heerst een machocultuur, die er van buiten goed uitziet, maar in werkelijkheid gruwelijk leeg is. Dit “One Happy Island” toont zich als een christelijk land, maar voor dit land is Hosea 4 zeer accuraat: ‘Mijn volk wordt vernietigd wegens gebrek aan kennis; omdat jij kennis hebt afgewezen, wijs ik jou af om priester voor mij te zijn. En aangezien je de wet van je God bent vergeten, zal ik ook jouw kinderen vergeten.’ (ESV, Hosea 4:6). Omdat God in Zichzelf de volmaakte relatie is, is dit laatste zeker geen bedreiging. Het is eerder een observatie en een waarschuwing dat allen die zich afsnijden van het oorspronkelijke ontwerp van liefde dat de Heer ons geeft, de gevolgen zullen zien in de relatie tussen hun kinderen en God. Dit komt overeen met de waarschuwing die God consequent door het hele Oude Testament heen geeft dat de zonden of ongerechtigheden van ouders hun kinderen tot in de derde en vierde generatie zullen treffen (Exodus 20:5, 34:6,7; Numeri 14:18; Deuteronomium 5:9; Fabiano & Fabiano, 111; Wolynn, 47). In Exodus 34 gaat deze waarschuwing voor het effect van de zonde op generaties verder met de herinnering dat God liefdevol, trouw, barmhartig, genadig en vergevingsgezind is (ESV, Exodus 34:6-7). God vermeldt ook dat Hij niet wil dat vaders ter dood worden gebracht voor de zonden van hun kinderen, en omgekeerd, maar dat ieder mens voor zijn eigen zonden zal sterven (Deuteronomium 24:16; Ezechiël 18:1-32). Omdat God waarheid is en Hij Zichzelf niet kan tegenspreken, kunnen we er zeker van zijn dat de vermelding van het effect op de derde en vierde generatie bedoeld is voor de eerste generatie, en dus rechtstreeks voor iedereen die het hoort of leest. Er mag geen enkele twijfel meer bestaan over wat er zal gebeuren als je ervoor kiest om je eigen schietlood te zijn zonder verbinding met de Vader.

⁶ Meer hierover in hoofdstuk 4.

Door een gebrek aan begeleide oriëntatie op God en een gezonde identiteitsvorming doen veel mensen op Aruba gewoon wat voor hen op dat moment goed voelt. Paren trouwen niet voordat ze kinderen hebben, of trouwen helemaal niet. Mannen kiezen ervoor om vrij en onafhankelijk te zijn, omdat ze overal verschillende vrouwen hebben. Vaderfiguren zijn vaak niet aanwezig, moeders hebben kinderen van meerdere vaders en er zijn te weinig goede voorbeelden voor de kinderen. Ik heb verschillende keren gehoord dat mensen maar één (of zelfs helemaal geen) echtbaar in de familie hadden dat tijdens hun kinder- en jeugdtijd getrouwd bleef. Het effect van dit alles is intergenerationele verwarring en trauma; verwarring van identiteit en rollen als gevolg van een ontbrekende oriëntatie op de Vader, en gezinnen die uit balans zijn zonder enig idee van wat goed is.

Zoals in de meeste landen hebben ook christenen op Aruba gezins- en huwelijksproblemen. De oriëntatie op God en op zichzelf is verward, en daardoor ontbreekt een echte standaard in de levens van de meeste Arubanen. Zonder God als loodlijn voor identiteitsvorming ontstaan er ongezonde gedragspatronen die ook de ontwikkeling van gezonde relaties bederven. Als gevolg hiervan is de nationale cultuurontwikkeling losjes, wat leidt tot politieke corruptie en tradities van afgoderij en overspel. Het risico van dit alles is een vrijwel onomkeerbare negatieve normaliteit van gebroken gezinnen en intergenerationele problemen. Aan de buitenkant lijkt Aruba op One Happy Island, maar van binnen is het eiland diep gekwetst.

Jezus was heel duidelijk over overspel: “iedereen die met wellustige bedoelingen naar een vrouw kijkt, heeft in zijn hart al overspel met haar gepleegd.” (Mattheüs 5:27-28). In Marcus lezen we dat wie eerst scheidt en vervolgens met een ander trouwt, overspel pleegt (Marcus 10:11-12). Uit wat ik eerder schreef blijkt duidelijk dat overspel op Aruba gebruikelijk is. Overspel noemen voor wat het is, is moeilijk. Vooral wanneer de heiligheid van het verbond van eenheid en liefde bijna onmerkbaar naar de achtergrond verdwijnt. Zonder begrip van de juiste context waarin het Woord van God wordt gegeven, worden vrij gekozen waarden, gevormd door individuele verlangens, de kern van de vastgestelde norm in de huidige samenleving. Zonder de context en het inzicht en de wijsheid van de Heilige Geest is het gemakkelijk om te zeggen: “Jezus zal vergeven, Hij vergaf de overspelige vrouw”, waarmee Zijn woorden in de situatie van Johannes 8:1-11 in het eigen voordeel worden verdraaid. Of andersom: “Ik heb zoveel verkeerd gedaan, ik ben gestopt met bidden, omdat Hij niet wil luisteren”, een excuus zoekend om te blijven leven zoals je wilt leven. In de vier jaar dat ik op Aruba woonde, heb ik soortgelijke uitspraken meerdere keren gehoord.

Ik ben echt bezorgd om dit land en de mensen die er wonen, en ik geloof dat God dat ook is. Het effect van het huidige patroon is meer verwarring en intergenerationeel trauma; eenzame kinderen die opgroeien zonder vader, en moeders die veel harder werken dan ze aankunnen om hun kinderen te kunnen voeden, terwijl ze te moe zijn om liefdevol te handelen als ze thuiskomen. Oma of tante hebben vaak de leiding en het huishouden kan op elk moment veranderen. Ik heb voorbeelden gezien van kinderen van een jaar of tien, die lange dagen achter elkaar alleen gelaten werden met hun broertjes en zusjes, zonder dat een volwassene aanwezig of beschikbaar was om een veilige thuisbasis te bieden. Het doet pijn aan mijn hart.

3. Literatuuronderzoek

3.1 Inleiding en context

Veel hulpverleners, therapeuten en wetenschappers hebben onderzoek gedaan naar de manier waarop trauma effectief kan worden behandeld. Voortbouwend op de kennis die we in de voorgaande hoofdstukken hebben verzameld, zullen we nu kijken naar aspecten van counseling en therapie die ons mogelijk kunnen helpen in de behandeling van intergenerationeel trauma vanuit de ontwikkelingsbenadering. Hoewel traumatische gebeurtenissen een grote invloed hebben op gedrag, was de keuze om intergenerationeel trauma vanuit de ontwikkelingsbenadering te bekijken snel gemaakt. Vooral als we het culturele erfgoed van Aruba en Gods relationele raamwerk erbij betrekken, kunnen we ons niet alleen op gedrag concentreren, maar moeten we kijken naar de ontwikkeling van intergenerationele familiepatronen die zich in de gegeven context voordoen. Daarom is dit literatuuronderzoek bedoeld als een derde bouwsteen voor het creëren van een solide fundament waarop we inzicht kunnen bouwen om een cultureel passende en Bijbelse behandeling voor intergenerationeel trauma te vinden. De Arubaanse cultuur en de Bijbel zijn beide vrij duidelijk over voorgeschreven gedragspatronen. Daarnaast zullen we nu bekijken wat de literatuur zegt over de ontwikkelingsbenadering, intergenerationeel trauma, hechtingsrelaties, erfelijke patronen en enkele basisvoorwaarden voor herstel en veerkracht.

3.2 De ontwikkelingsbenadering

Het is eenvoudigweg onmogelijk om in een onderzoek als dit een totaaloverzicht te geven van de beschikbare literatuur die helpt de complexiteit van counseling- en therapiemethoden voor de behandeling van intergenerationeel trauma te begrijpen. Daarom is de reikwijdte van dit literatuuronderzoek beperkt tot de ontwikkelingsbenadering in de psychologie. Het is mijn bedoeling om een relevante inhoudelijke inkijk te krijgen in enkele van de verschillende invalshoeken, van waaruit we de behandeling van intergenerationeel trauma kunnen beoordelen.

In zijn artikel *'What Is Developmental Psychology'* (2023), definieert Mcleod de *ontwikkelingsbenadering in de psychologie* als een wetenschappelijke benadering die tot doel heeft groei, verandering en consistentie gedurende het hele leven te verklaren. Om dit goed te kunnen doen, starten ontwikkelingspsychologen het grootste deel van hun onderzoek met speciale aandacht voor de ontwikkeling van kinderen. Daarom weerspiegelt een groot deel van de literatuur die speciale focus. Het is echter een misverstand om te veronderstellen dat de kindertijd het enige is waar ze zich op concentreren. Mcleod legt uit dat ontwikkelingspsychologen

biologische, sociale, emotionele, cognitieve en andere processen in de levenslange ontwikkeling van mensen bestuderen. Het doel is om de ontwikkeling te optimaliseren en hun theorieën toe te passen om mensen in praktische situaties te helpen (Mcleod, 2023). Het belang van het optimaliseren van de ontwikkeling in de context van intergenerationeel trauma mag duidelijk zijn. Veel samenlevingen, en zeker de Caribische, zijn gevuld met mensen die emotioneel niet verbonden zijn met zichzelf en de mensen om hen heen, omdat trauma's actief in hun leven aanwezig zijn. Deze trauma's beïnvloeden niet alleen hun eigen leven, maar ook de context waarin zij leven, en dus de levens van hun familie en vrienden.

3.3 Intergenerationeel trauma

De paragraaf 'Trauma- en Stressor-Related Disorders' van de DSM-5-TR⁷ geeft geen duidelijk antwoord op wat intergenerationeel trauma is. In de psychiatrische en psychologische literatuur worden verschillende termen gebruikt om overlappende gebieden van (intergenerationeel) trauma te definiëren. We zouden gebruik kunnen maken van de langdurige rouwstoornis (PGD), de acute stressstoornis (ASS), de posttraumatische stressstoornis (PTSD), de complexe posttraumatische stressstoornis (CPTSD), ook wel gedefinieerd als de ontwikkelingstraumastoorning (DTD), historisch trauma, erfelijk trauma, et cetera, om verschillende manieren te beschrijven waarop trauma kan worden bekeken en ervaren. Sommige van deze definities zijn te vinden in de DSM-5-TR, en vanwege voortdurende discussies tussen experts kunnen andere daarin niet worden teruggevonden. Het is niet mogelijk om de verschillende definities of de lopende discussies daarover in dit overzicht te beschrijven. Daarom moet er één definitie worden gekozen om mee te werken. Om intergenerationeel trauma correct te definiëren, moeten we eerst kijken naar de definitie van trauma. Op haar website beschrijft de American Psychological Association (APA) *trauma* als een emotionele reactie op een verschrikkelijke gebeurtenis zoals een ongeval, verkrachting of een natuurramp. Typische reacties die onmiddellijk na de traumatische gebeurtenis optreden, zijn shock en ontkenning. Reacties die over een langere periode kunnen optreden zijn onder meer onvoorspelbare emoties, flashbacks, verbroken relaties, hoofdpijn of zelfs misselijkheid (APA 2023). Maté & Maté (2022) definiëren trauma als een psychologisch letsel dat is opgeslagen in ons neurologische systeem, onze geest en ons lichaam, dat blijft bestaan lang na de incident(en) die het veroorzaakt hebben en dat op elk moment getriggerd kan worden.

⁷ DSM-5-TR: *Diagnostical and statistical manual of mental disorders, Fifth edition, text revision*, American Psychiatric Association, 2022.

Gedurende het hele leven is trauma zowel een risicofactor als een bijdrage aan allerlei ziekten (21). In het artikel *'Recovering Emotionally From Disaster'* (2013) legt APA uit dat veel voorkomende reacties op trauma kunnen bestaan uit intense of onvoorspelbare gevoelens, veranderingen in gedachten en gedragspatronen, gevoeligheid voor omgevingsfactoren, gespannen interpersoonlijke relaties en stress gerelateerde fysieke symptomen. Een van de gevolgen van trauma is dissociatie. In hun factsheet, *Trauma Related Dissociation: An Introduction* (2020), beschrijft de ISST-D⁸ dissociatie als een proces waarin een persoon zich loskoppelt van zijn gedachten, gevoelens, herinneringen, gedrag, fysieke sensaties of identiteitsgevoel. In zijn boek *'The body keeps the score'* (In het Nederlands: Traumasporen) vertelt Bessel van der Kolk: "Dissociatie is de essentie van trauma. De overweldigende ervaring wordt afgesplitst en gefragmenteerd, zodat de emoties, geluiden, beelden, gedachten en fysieke sensaties die verband houden met het trauma een eigen leven gaan leiden" (2014, 50). Tijdens therapie sessies met patiënten merkte Van der Kolk drie niveaus van reacties op na een trauma. Op het eerste niveau wordt sociale betrokkenheid instinctief bereikt als we ons bedreigd voelen. We zoeken hulp, steun en troost van andere mensen in de buurt. Als niemand ons te hulp komt, of als we direct gevaar ervaren, proberen we op niveau twee te overleven door onze aanvaller af te weren of door naar een veilige plek te vluchten. Als dit niet lukt, houden we onszelf op niveau drie in stand door te bevriezen of in te storten om op deze manier zo min mogelijk energie te verbruiken (61,62). Deze staat van afsluiting is een van de meest hardnekkige symptomen van complex trauma en duidt op het onvermogen tot zelfregulatie. Dit kan grote gevolgen hebben in het ontwikkelen van intergenerationeel trauma (O'Neill et al. 2016).

We spreken van intergenerationeel trauma wanneer deze mogelijke reacties plaatsvinden in een intergenerationele context. In haar artikel *'Understanding Intergenerational Trauma'* geeft Dr. Fabiana Franco een duidelijke definitie van intergenerationeel trauma waarmee we gaan werken. Ze definieert *intergenerationeel trauma* als trauma dat wordt doorgegeven van degenen die een incident rechtstreeks ervaren aan volgende generaties (Franco 2021).

3.4 Hechttingsrelaties

Het veilig kunnen voelen in betekenisvolle verbindingen houdt rechtstreeks verband met het hebben van een zinvol leven. Verschillende onderzoeken geven aan dat sociale steun de krachtigste bescherming is tegen overweldiging door stress en trauma (Van der Kolk, 61; Maté &

⁸ International Society for the Study of Trauma and Dissociation.

Maté, 123). Neufeld en Maté (2014) vertellen ons dat de aanwezigheid van een persoon met wie ze zich kunnen identificeren en van wie ze kracht kunnen putten, de belangrijkste factor is om te voorkomen dat kinderen overweldigd worden door stress (77). Om dit verder uit te leggen gebruiken zij de term gehechtheid, die voor het eerst werd geïntroduceerd door psychiater en psychoanalyticus John Bowlby. Hij definieerde *gehechtheid* als een emotionele band die wordt gekenmerkt door de neiging om de nabijheid van een specifieke gehechtheidsfiguur op te zoeken en te behouden, vooral in tijden van nood (Hicks en Korbel 2013). Met andere woorden, gehechtheid is de behoefte aan emotionele nabijheid en aan directe verbondenheid met onze dierbaren (Neufeld & Maté, 16). Het is daarom belangrijk dat gehechtheid de kern vormt van elk gezin. Zonder gehechtheid is er geen gezin (23).

Ontwikkelingspsycholoog Mary Ainsworth liet in haar onderzoek zien dat we op onze dierbaren letten om emotioneel en fysiek dichtbij te blijven; dat we verbinding zoeken als we ons onzeker, verward of depressief voelen; dat we mensen missen aan wie we gehecht zijn als we niet bij elkaar zijn; en dat we op hen rekenen als we op ontdekkingsreis gaan (Johnson 2008, 28,29). Dit betekent dat we, om hechte relaties op te bouwen waarin we ons verbonden voelen, risico's moeten nemen door kwetsbaar te zijn en onze emoties te delen.

Om goed met elkaar in contact te komen in ons gezin, moeten we niet alleen het vermogen, maar ook de wil hebben om onze emoties te delen. In de westerse cultuur staat volwassenheid voor onafhankelijkheid en zelfredzaamheid. Bowlby ontdekte echter dat het kunnen wenden tot anderen voor emotionele steun eigenlijk een teken van kracht is (Johnson, 31). Als er sprake is van intergenerationeel trauma, is kwetsbaar zijn een zeer complexe taak, en is het opbouwen en onderhouden van hechte relaties niet eenvoudig. Onopgelost trauma kan een verschrikkelijke tol eisen van relaties (Van der Kolk, 155). Een van de kenmerken van trauma is het onvermogen om onder woorden te brengen wat er met ons gebeurt (Wolynn 2016, 14). Het proces van verbinden in een gehechtheidsrelatie is daarom moeilijker en duurt langer voor mensen die getraumatiseerd zijn (Johnson 2008, 112). In deze situaties kunnen gezinsgedragpatronen onbewust een gruwelijke rol spelen bij het in stand houden van trauma. Wanneer je naaste familieleden je bang maken of afwijzen, wordt je impliciet geleerd om je gevoelens af te sluiten en te negeren. (Van der Kolk, 154). De kwaliteit van onze hechte relaties is daarom van groot belang voor de manier waarop we trauma's onder ogen zien en ervan genezen (Johnson, 240).

3.5 Overerfde patronen

Epigenetisch onderzoek levert steeds meer bewijsmateriaal waaruit blijkt dat intergenerationeel trauma ook een biologisch fenomeen is (Wolynn, 21). Onlangs begonnen wetenschappers de biologische processen te begrijpen die optreden als gevolg van erfelijk trauma (22). Er zijn serieuze redenen om aan te nemen dat kinderen die een traumatische gebeurtenis hebben meegemaakt dit patroon waarschijnlijk niet alleen aan hun kinderen, maar ook aan hun kleinkinderen zullen doorgeven (Wolynn, 23). Ieder mens deelt in zijn vroegste biologische vorm, als onbevuchte eicel, al een cellulaire omgeving met zijn moeder en grootmoeder. Toen je grootmoeder vijf maanden zwanger was, zat de voorlopercel in het eitje waaruit jij bent ontstaan al in de eierstokken van je moeder (Wolynn, 18). Wetenschappers leren nu begrijpen dat stress in deze gedeelde omgeving veranderingen in ons DNA⁹ kan veroorzaken (19). Een aanzienlijk aantal onderzoeken toont aan dat de traumatische ervaringen van ouders de genexpressie en stresspatronen van hun kinderen beïnvloeden (Wolynn, 21; O'Neill et al. 2016). Het is interessant om te zien dat wat wetenschappers onlangs begonnen te ontdekken, al vanaf het begin verankerd was in het woord van God. Omdat Hij doelbewust onze identiteit, frame, tijd en plaats in Hem koos, begon onze levensreis niet bij de geboorte, maar lang daarvoor (Fabiano & Fabiano, 14).

Hoewel de biologische redenen voor erfelijk trauma nog steeds worden onderzocht, doet dit niets af aan onze verantwoordelijkheid om de belangrijkste dingen de belangrijkste dingen te laten zijn en doelbewust in ons gezinsleven te investeren (Covey, 70). Omdat we ons niet altijd bewust zijn van onze diepste emoties, is het gemakkelijk voor ons om ons emotioneel te verbergen voor onze dierbaren als we dat willen. Als we opgroeien, doorlopen we allemaal verschillende ontwikkelingsfasen en leren we verschillende lessen over hoe we fundamenteel met emoties om kunnen gaan. Als we een fase missen, kunnen we later in het leven vervangende ervaringen opdoen, waardoor we weer op schema kunnen komen. Maar als er iets misgaat, zullen de emoties die we niet hebben leren hanteren erg ongemakkelijk voor ons zijn. We zullen waarschijnlijk proberen ze voor anderen te verbergen, en uiteindelijk zullen we ze zelfs voor onszelf verbergen. We *'schermen ze af'*, zonder ons te realiseren dat ze er zijn (Skynner en Cleese 1997, 42). Het is een natuurlijke reactie om onze emoties in de wacht te zetten wanneer we gevaarlijke situaties moeten overleven (Johnson, 241). Er zijn twee belangrijke redenen waardoor we ons daartoe gedwongen kunnen voelen. De eerste is het lijden aan een plotseling trauma, de tweede is dat we

⁹ Epigenetische veranderingen: De code van het DNA verandert zelf niet, maar de opdrachten die het lichaam krijgt voor het uitvoeren van bepaalde taken wel. Epigenetische veranderingen kunnen erfelijk zijn i.e., kinderen kunnen geboren worden met epigenetische veranderingen die zij ontvingen van hun ouders (Erfelijkheid.nl 2023; Maté & Maté, 40).

leren onze emoties achter de schermen te plaatsen vanwege een taboe in ons gezin; kinderen leren het gezinspatroon te volgen vanwege het risico op afwijzing. Dit patroon wordt door het hele gezin doorgegeven en wordt uiteindelijk een intergenerationeel familiepatroon (Skynner & Cleese, 42). Zwijgen is geen effectieve strategie om te genezen van familiepijn. Op een later tijdstip zal het zich uiten in de vorm van intergenerationele angsten of symptomen (Wolynn, 68; O'Neill et al. 2016; Keirse 2017, 39). Wanneer we ons bewust zijn van onze emoties en ons daar prettig bij voelen, is het gemakkelijker om met onze gevoelens om te gaan. Maar als we geen toegang vinden tot onze gevoelens, zijn ze niet beschikbaar wanneer we ze nodig hebben; en als ze ontsnappen nadat ze een tijdje zijn afgeschermd, kunnen ze schade aanrichten omdat we niet weten hoe we ze onder controle moeten houden (Skynner & Cleese, 46). Dit zal uiteindelijk leiden tot ongezonde gezinspatronen. Daarom is het belangrijk om te ontdekken wat zich achter onze schermen bevindt. Als we minder achter onze schermen hebben, en we bereid zijn om achter onze schermen te kijken als iemand anders ons ergens op wijst, is het gemakkelijker om persoonlijk te groeien en gezonde gehechtheidsrelaties op te bouwen (65).

We kunnen geen sterke en veilige verbindingen opbouwen als we niet toestaan dat onze dierbaren ons volledig kennen, of als onze dierbaren ons niet willen kennen (Johnson, 120). Als er geen gehechte relaties beschikbaar zijn, ontstaat er een *oriëntatieleemte* die resulteert in oriëntatie op degene die in de buurt is (Neufeld & Maté, 17). Als deze oriëntatieleemte eenmaal bestaat, soms zelfs veroorzaakt door de geringste onthechting, kunnen er allerlei verlammende problemen ontstaan. Deze problemen verhinderen ons een geïntegreerd en volwassen functioneren en de volheid van wat God wil voor ons leven, wat kan leiden tot gehechtheidsaffaires (Neufeld & Maté, 23,80,82; Fabiano & Fabiano, 110). Als intergenerationeel trauma daarom voortdurend in een samenleving blijft bestaan, zal er uiteindelijk een cultuur van stilte, misbruik, onwettige relaties en gebroken gezinnen ontstaan.

3.6 Herstel en veerkracht

Wanneer er een trauma optreedt, verliezen we feitelijk de zekerheid dat de wereld om ons heen veilig is. Wanneer intergenerationeel trauma optreedt, verliezen we ook de zekerheid aan wie we toebehoren, en daardoor wordt onze identiteit instabiel. Vanuit een intergenerationeel perspectief heeft identiteit een historische en relationele realiteit. Het is de som van wat wel en niet door de geschiedenis heen is doorgegeven. Van welke elementen uit je verleden ben je je bewust en wat wil je wel of niet meenemen? (NTR2, 00:34:55-00:35:06, 00:41:40-00:42:34). Het bestaan van een traumatisch patroon in intergenerationele familierelaties heeft impliciet tot

gevolg dat het voor de slachtoffers onmogelijk wordt om die keuze te maken. Ze kunnen het oude patroon niet veranderen in een nieuw, gezond patroon, omdat het oude patroon in hen zit en het daardoor onmogelijk wordt om zich aan te passen aan een nieuwe situatie. Zonder *aanpassing* is er geen vindingrijkheid, en zonder richting is er geen herstel van trauma en geen veerkracht vanwege de tegenstand die zal ontstaan (Neufeld & Maté, 98). De enige geschikte optie is zwijgen, maar stilte leidt tot de dood van de ziel. Het versterkt de totale eenzaamheid en isolatie van trauma (Van der Kolk, 169). Om een traumatisch patroon te veranderen, moeten we eerst beschermd worden zodat we kunnen rusten; ten tweede hebben we informatie nodig om onze zorgen weg te nemen en ons te helpen ermee om te gaan; en in de derde plaats hebben we emotionele steun nodig (Skynner & Cleese, 75; Keirse, 18). De enige manier om echt herstel te ervaren is wanneer we geholpen worden door iemand die betrouwbaar is van buiten het directe familiesysteem. Iemand die voor ons op de bres kan staan, de rust kan geven die we nodig hebben en de stilte kan doorbreken.

Ook de eerder besproken biologische oorsprong van intergenerationeel trauma kan van invloed zijn op het herstel en de veerkracht van traumatische familiepatronen. Het kan namelijk niet alleen een erfenis van lijden creëren, maar ook een erfenis van kracht en veerkracht die intergenerationeel gevoeld kan worden (Wolynn, 17). Op dezelfde manier als epigenetische veranderingen kunnen worden veroorzaakt door een traumatische gebeurtenis, kunnen ze ook worden veroorzaakt door een positieve invloed in een motiverende omgeving (Maté & Maté, 42). Uit onderzoek blijkt dat kinderen die in dit soort omgevingen opgroeien een betere hersenfunctie hebben dan kinderen die een stressvol leven leiden met gedrags-, cognitieve of emotionele problemen (Barrow 2008, 2). Het blijft echter moeilijk om biologische oorzaken voor herstel en veerkracht te onderscheiden van omgevingsoorzaken. Onderzoekers hebben bijvoorbeeld ook ontdekt dat armoede een grote belemmering voor herstel kan zijn. Door armoede wordt het recht van mensen op bescherming, voorzieningen en participatie in de samenleving ontzegd, waardoor het moeilijk te zeggen is wat de oorzaak is van een bepaald herstel of een bepaalde veerkracht in een specifieke situatie (2).

Een andere belangrijke voorwaarde voor herstel en veerkracht is de mogelijkheid om te reflecteren op emoties, en woorden te geven aan wat er is gebeurd of gebeurt (Keirse, 28,35). Zoals we eerder zagen, reageren we op trauma door onze emoties in de wacht te zetten waardoor we niet meer in staat zijn om te verwoorden wat er gebeurt als we ons in gevaarlijke situaties bevinden (Johnson, 241; Wolynn, 14). Het onderdrukken van emoties ondermijnt het vermogen om zich tegen stress te verdedigen (Maté & Maté, 56). Daarom is het belangrijk om de

mogelijkheid voor kwetsbaarheid te creëren en emoties met anderen te delen. Het opbouwen van veilige en betrouwbare relaties is in deze context essentieel. Traumaslachtoffers moeten weten dat de mensen met wie ze praten nergens heen gaan en niets met anderen delen.

4. Onderzoeksontwerp en resultaten

4.1 Onderzoeksmethode

De informatie die tegenwoordig over intergenerationeel trauma te vinden is, is overweldigend. Het is dan ook geen ingewikkelde taak om een literatuurverslag over dit onderwerp te schrijven. De lectuur die intergenerationeel trauma vanuit een Bijbels perspectief en vanuit een counseling-/therapieperspectief beschrijft, is echter zeer beperkt, vooral wanneer het gaat om de invloed die het culturele erfgoed van een specifiek land daarop heeft. Het is daarom belangrijk om de bevindingen van het literatuuronderzoek in de praktijk te toetsen.

Om een betrouwbaar resultaat uit dit capstoneproject te krijgen, moeten we leren hoe de Arubaanse bevolking het effect van intergenerationeel trauma in hun leven ervaart. Het is onze intentie om een realistisch beeld te krijgen van de behoefte die Arubaanse gezinnen hebben aan Bijbels herstel van intergenerationeel trauma. Het doel is om deze uitkomsten te verbinden met het beschikbare onderzoek, zodat we toepasbare op de Bijbel gebaseerde ontwikkelingsantwoorden kunnen vinden voor herstel in Arubaanse gezinnen vandaag de dag.

Voor deze capstone hebben we gebruik gemaakt van enquêteonderzoek in de vorm van een anonieme digitale vragenlijst (bijlage A), gericht op volwassen inwoners van Aruba. Vanwege de aard van deze capstone was het belangrijk om specifieke vragen te kunnen stellen die verband hielden met de Bijbel en het christendom. De meeste respondenten die de vragenlijst invulden, waren dan ook gelovig of ervaarden een connectie met het christelijk geloof. De doelgroep bestond uit 63 personen, waarvan er 47 de vragenlijst hebben ingevuld. Om het belang van een realistisch beeld van de Arubaanse context te onderstrepen, hebben we een aantal cijfers uit ons enquêteonderzoek vergeleken met cijfers die we hebben opgehaald van de website van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) op Aruba. Het grootste deel van deze informatie werd verzameld tijdens een nationale volkstelling die in 2020 werd gehouden.

4.2 Resultaten van de vragenlijst

De leeftijden van de 47 respondenten die de vragenlijst hebben ingevuld, varieerden tussen 19 en 76 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 50 jaar¹⁰. Van deze respondenten was 59,6% vrouw,

¹⁰ Appendix B / Ter vergelijking: Volgens het bevolkingsonderzoek uit 2020 was de gemiddelde leeftijd van de volwassen inwoners van Aruba gemiddeld 53,5 (Centraal Bureau van de Statistiek Aruba 2023, Tabel P-A.1).

40,4% man, en bijna de helft van hen (53,2%) is geboren op Aruba¹¹. De tijd dat respondenten op Aruba woonden varieerde tussen de 1 en 71 jaar, met een gemiddelde van bijna 32 jaar. De meeste respondenten waren getrouwd (66%¹²), of hadden een langdurige relatie en woonden samen als koppel (4,3%). De meeste overige respondenten waren alleenstaand (17%) of gescheiden (6,4%). Er was een grote verscheidenheid aan beroepen onder de respondenten. Beroepen die het best vertegenwoordigd waren onder de deelnemers waren te vinden in de onderwijssector (23,4%). Andere werk gerelateerde situaties die goed vertegenwoordigd waren, waren mensen die gepensioneerd waren (12,7%), huisvrouw (10,6%), predikant (8,5%) of ondernemer (8,5%).

Op de vraag *of deelnemers zich voordat ze de vragenlijst invulden bewust waren van intergenerationele trauma's in gezinnen op Aruba*, gaven 37 van de 47 aan dat ze zich hiervan bewust waren. Alle 47 respondenten (100%) gaven echter aan dat ze geloven dat intergenerationeel trauma een probleem is op Aruba. De volgende vraag gaf respondenten de mogelijkheid om meerdere oorzaken van intergenerationeel trauma op Aruba in hun eigen woorden te verwoorden. In totaal zijn er 110 antwoorden gegeven, verdeeld over verschillende categorieën. Gegeven oorzaken voor intergenerationeel trauma op Aruba zijn middelenmisbruik/verslaving (17%), disfunctie in het gezin (9%), seksueel misbruik (9%), afwezige ouders/vaderloosheid (8%), gebrek aan kennis/opleiding (7%), niet praten/taboe (6%), fysieke mishandeling (6%), mentale mishandeling (6%), intergenerationele geschiedenis¹³(5%) en cultuur/mentaliteit (5%). In deze laatste categorie noemen drie respondenten expliciet de machocultuur/-mentaliteit onder mannen. Opvallend is dat wanneer alle vormen van misbruik van mensen bij elkaar worden opgeteld in één categorie, het totaalpercentage op 22% uitkomt. Gezien de totale vrijheid die respondenten hadden om deze open vraag te beantwoorden, is het opmerkelijk dat bijna alle antwoorden binnen de context vallen van het functioneren van kerngezinnen en uitgebreide gezinnen, gecombineerd met middelenmisbruik.

Op de vraag *wat momenteel het belangrijkste intergenerationele gezinsprobleem op Aruba is*, noemde 34% van de respondenten vaderloosheid als het grootste probleem. Andere genoemde problemen waren verslaving (17%), scheiding van ouders (12,8%), seksueel misbruik (10,6%), en geestelijk misbruik (8,5%). Omdat respondenten op deze vraag maar één antwoord konden geven,

¹¹ Appendix C / Ter vergelijking: Volgens het CBS was het gemiddelde immigratie cijfer in de jaren 1972-2022 36% (CBS 2023, Total number of immigrants and immigration rate, 1972-2023 1st QTR). De gemiddelde populatie die in Aruba geboren was in deze periode was dus 64%.

¹² Appendix D / Ter vergelijking: Volgens het CBS was in 2020 34,4% van de bevolking gehuwd (CBS 2023, Marital status of the population of Aruba in percentages, 1972-2020).

¹³ Inclusief slavernij, intergenerationele familiepatronen en intergenerationele vloeken.

vermelde meerdere van hen in de volgende vraag een extra categorie van problemen die zich concentreerde op de categorie 'anders' (8,5%). Al deze antwoorden sluiten aan bij de gegeven oorzaken van intergenerationele problemen en de belangrijkste intergenerationele gezinsproblemen die hierboven zijn genoemd.

De volgende vraag had betrekking op *de persoonlijke ervaring die respondenten hadden met intergenerationeel trauma*. Bijna 60% van hen (28 van de 47) gaf aan zelf met intergenerationeel trauma te maken te hebben gehad. Bij het samenstellen van de vragen voor de vragenlijst was de beslissing om deze vraag wel of niet te stellen niet eenvoudig. Het is belangrijk dat deelnemers zichzelf voldoende herkennen en zich toch gerespecteerd voelen als er een vraag wordt gesteld. Ik ben dan ook dankbaar dat respondenten bereid waren zo'n direct, duidelijk en eerlijk antwoord te geven op deze zeer persoonlijke vraag.

Op de vraag *hoe mensen in Aruba vooral omgaan met intergenerationeel trauma*, gaven 29 van de 47 respondenten aan dat mensen er helemaal niet over praten. Van de overige respondenten kozen er 13 voor de optie dat mensen er soms over praten met mensen die ze vertrouwen. De overall score van deze vraag is dat een ruime meerderheid van 89,4% van de deelnemers met hun antwoord benadrukt dat traumatische stilte op Aruba een reëel fenomeen is. Daarnaast gaf ook 89,4% van de respondenten aan dat er op Aruba niet genoeg hulp beschikbaar is om intergenerationele familietrauma's aan te pakken.

Op de vraag *wat volgens de deelnemers de belangrijkste algemene gevolgen van intergenerationeel familietrauma op Aruba zijn*, kwam een grote verscheidenheid aan unieke antwoorden (58 van 126). Het is daarom niet mogelijk om alle antwoorden in de tekst op te nemen. Om een algemeen beeld te geven zijn de antwoorden onderverdeeld in persoonlijke gevolgen (49 van 126), gevolgen voor het gezin (33 van 126), sociale gevolgen (21 van 126) en gevolgen in alle drie de categorieën (23 van 126). Wanneer antwoorden in twee van de drie categorieën pasten, werden ze in beide categorieën geclassificeerd om ervoor te zorgen dat specifieke classificatie zou plaatsvinden. Hoewel volledige objectiviteit met deze methode niet kan worden gegarandeerd, geeft het in ieder geval een indruk van de grote verscheidenheid aan ervaren algemene gevolgen van intergenerationeel trauma op Aruba. Om enkele van de specifiek ervaren gevolgen te noemen; verslaving (13 keer), psychische problemen (9 keer), misbruik (7 keer) en identiteitsproblemen (6 keer) werden het meest genoemd.

Als het gaat om *de effecten van intergenerationeel familietrauma op huwelijken op Aruba*, werd de verscheidenheid aan antwoorden minder breed en beter beheersbaar. Op een totaal van 80 gegeven antwoorden noemden 28 respondenten (echt)scheiding als het belangrijkste effect

van intergenerationeel trauma op huwelijken op Aruba. Gerelateerde effecten die werden genoemd waren: slechte huwelijken (8 van de 80) en overspel (7 van de 80). Wantrouwen, lijdende kinderen en mishandeling werden allemaal vier keer genoemd. Aangezien de echtscheidingscijfers op Aruba tot de hoogste ter wereld behoren, is het niet verrassend dat dit wordt aangehaald als het effect van intergenerationeel trauma dat de meeste invloed heeft op huwelijken. In de jaren 1985 tot 2022 bedroeg het gemiddelde echtscheidingspercentage op Aruba 56,7%, met stijgende cijfers tot 64,7% in de afgelopen tien jaar, en een verbazingwekkende 101% in het eerste kwartaal van 2023 (CBS 2023¹⁴). Dit betekent dat voor elke 100 paren die in het eerste kwartaal van 2023 trouwden, er 101 echtscheidingen werden ingediend.

Naar aanleiding van de vraag *welke (Bijbelse) oplossingen voor het herstel van intergenerationeel trauma op Aruba te vinden zijn*, zijn de antwoorden in vier categorieën te verdelen; Goddelijke oplossingen, educatieve oplossingen, externe oplossingen en transformationele oplossingen. Het totaal aantal gegeven oplossingen op deze open vraag was 78. Respondenten gaven in totaal 31 goddelijke oplossingen waarin God of Jezus 23 keer rechtstreeks werd genoemd. Verder werden genoemd: Identiteit in God/Jezus (3 keer), God als Vader (3 keer), de Bijbel (3 keer), een relatie met God (2 keer), en gebed en vasten (2 keer). Onderwijsoplossingen (20 van de 78) varieerden van lesgeven en prediken tot zeer praktische oplossingen als condoomgebruik en anticonceptie. Opmerkelijk is dat 6 respondenten het woord 'bewustzijn' in hun antwoord gebruikten. Hierdoor werd de indruk gewekt dat diverse deelnemers het gevoel hebben dat er onder de Arubaanse bevolking onvoldoende bewustzijn bestaat over de mogelijke oplossingen voor intergenerationeel trauma. Van de externe oplossingen (16 van de 78) werden counseling (8 keer) en gelovigen die helpen (3 keer) het meest genoemd. De laatste categorie, de zogenaamde transformationele oplossingen (11 van 78), vertegenwoordigde met name persoonlijke transformatie in de vorm van vergeving (4 keer), berouw (2 keer), vernieuwde harten (1 keer), acceptatie (1 keer), enzovoort. Een opvallende transformationele oplossing die werd genoemd is de modernisering van de kerk op Aruba.

Met de tot nu toe gegeven antwoorden begint het patroon naar voren te komen dat intergenerationeel trauma, de oorzaken, gevolgen en effecten ervan, na zoveel generaties met onvoldoende hulp van buitenaf, ingebed is geraakt in de nationale cultuur van Aruba.

Op de vraag *wat (Bijbelse) oplossingen zouden kunnen zijn voor het herstel van intergenerationeel trauma op Aruba*, noemen respondenten het boek Efeziërs, of specifiek Efeziërs

¹⁴ Appendix D: CBS 2023, Marriages and divorces, 1985-2023 1st QTR.

5:22-32 het vaakst (13 keer). In deze paragraaf schrijft de apostel Paulus over de rol van man en vrouw in het huwelijk. Sommige respondenten nemen hoofdstuk 6:1-3 op, waarin Paulus spreekt over de rollen van vaders en kinderen. Andere Bijbelverzen die meer dan eens werden genoemd, waren 2 Korintiërs 5:17 (4 keer), Maleachi 4:6 (3 keer), Maleachi 2:4-16 (2 keer), Genesis 1:27 (2 keer) en Prediker 4:12 (2 keer). In 2 Korintiërs 5:17 vertelt Paulus de lezer dat wanneer mensen in Christus zijn, ze een nieuwe schepping zijn. In het boek Maleachi spreekt God via Zijn profeet (Maleachi) over het corrupte gedrag van Israël. In Maleachi 2:4-16 worden de verbonden tussen God en Zijn volk, en tussen man en vrouw, benadrukt. God vermeldt dat Hij man en vrouw één heeft gemaakt, met een deel van de Geest in hun verbintenis om goddelijke nakomelingen te zoeken¹⁵ (2:15). In Maleachi 4:6 wordt vermeld dat het hart van de vaders zich tot hun kinderen zal keren en het hart van de kinderen tot hun vaders. Genesis 1:27 stelt dat God de mens schiep, mannelijk en vrouwelijk, naar Zijn eigen beeld. In Prediker 4:12 kunnen we lezen dat als de mens wil zegevieren, er een “drievoudig koord” nodig is, dat vaak verbonden is met huwelijksrelaties waarin God aanwezig is, zoals vermeld in Maleachi 2:15. Naast deze verzen is het opmerkelijk om erop te wijzen dat Jesaja 54 en 55 worden genoemd. Deze twee hoofdstukken gaan over Gods eeuwige vredesverbond met Zijn volk, en het mededogen van de Heer voor Zijn volk. Dit sluit nauw aan bij het verbond van eenheid en liefde dat we hoofdstuk 2 bespraken. Op basis van de gegeven antwoorden kan de voorzichtige conclusie worden getrokken dat respondenten de directe betrokkenheid van God in menselijke relaties zien als de Bijbelse oplossing voor het herstel van intergenerationeel trauma op Aruba.

De laatste vraag van de enquête was gericht op *Bijbelverzen, -hoofdstukken en -boeken die mensen aanspreken als het gaat om het herstel van intergenerationeel trauma*. Hoewel het kan worden geïnterpreteerd als een soortgelijke vraag als de vorige, is het sentiment van de vraag anders. Bij de voorgaande vraag lag de nadruk meer op Bijbelse oplossingen, terwijl bij deze laatste vraag de nadruk lag op een persoonlijke hartsverbinding bij het horen of lezen van specifieke Bijbelverzen of -verhalen. Opvallend is dat in de antwoorden 20 van de 66 Bijbelboeken worden genoemd, waarvan 8 boeken uit het Oude Testament. Onder hen zijn de complete boeken Genesis, Psalmen, Spreuken, Romeinen, (1 en 2) Korintiërs, Galaten en opnieuw Efeziërs. Naast deze boeken, Exodus 34:6,7 over de derde en vierde generatie, Maleachi 4:6 over de harten van de vaders en de kinderen, 2 Korintiërs 5:17 over het zijn van een nieuwe schepping in Christus, Romeinen 6:3, 4 over het gestorven zijn en opgewekt worden in Christus, en Jesaja 54 en 55 over

¹⁵ Ik houd ook voor de vertaling naar het Nederlands de English Standard Version (ESV) van de Bijbel aan. De NBV21 vertaling in het Nederlands geeft geen volledige weergave van wat er werkelijk in dit vers staat.

Gods eeuwig verbond en troost worden ook opnieuw genoemd. Hoewel deze antwoorden geïnterpreteerd kunnen worden als een herhaling van de vorige vraag, is het ook denkbaar dat mensen zich blijkbaar sterk verbonden voelen met de genoemde Bijbelteksten. Na het bekijken van alle antwoorden is het plausibel om aan te nemen dat de antwoorden op de laatste vraag vooral gericht zijn op Gods persoonlijke troost voor mensen, terwijl de antwoorden op de vorige vraag vooral oplossingsgericht waren.

5. Alles samengebracht

5.1 Erkenning van wat er gebeurt

Wanneer we de uitkomsten van de verschillende bouwstenen van deze capstone bekijken, is een praktische toepassing die hoop geeft te midden van destructieve gezinspatronen niet eenvoudig te realiseren. We beseffen hoeveel er op het spel staat voor dit land, en dat maakt het schijnbaar onmogelijk om een cultureel passend plan te schrijven voor het herstel van intergenerationeel trauma in gezinnen. Er moet echter een uitweg zijn uit de verborgen pijn en ellende waar zoveel Arubanen al generaties lang mee te maken krijgen. Er moeten oplossingen komen die niet alleen werken, maar ook op grote schaal toepasbaar zijn.

Ontwikkelingsantwoorden die niet alleen counselors en therapeuten in hun aanpak kunnen verwerken, maar die voor iedereen, overal en altijd inspirerende gedragsrichting kunnen geven.

Wij hoeven niet te twifelen over het bestaan van intergenerationeel trauma op Aruba. Intergenerationeel trauma is een reëel en bestaand fenomeen, net zo reëel als de stilte die ermee gepaard gaat. Hoewel meerdere respondenten van de vragenlijst bewustwording van het probleem als één van de oplossingen noemen, lijken de meeste respondenten zeer goed op de hoogte te zijn van wat er op Aruba gebeurt en zijn ze in staat zelf zeer specifieke oorzaken aan te wijzen. Dit komt overeen met het percentage respondenten dat zelf intergenerationeel trauma heeft ervaren. Wanneer we deze gegevens extrapoleren naar het hele Arubaanse land, betekent dit dat een grote meerderheid van de Arubaanse burgers zich op zijn minst enigszins bewust is van de intergenerationele problemen die het eiland teisteren. Er kunnen echter verschillende opvattingen bestaan over de oorzaken van intergenerationeel trauma in gezinnen op Aruba. Sommigen zullen beginnen met het slavernijverleden dat, hoewel verborgen, een grote rol speelde in de ontwikkeling van Aruba. Anderen zullen de problemen wijten aan het alcoholmisbruik door de generaties heen. Ook impactvolle sociale veranderingen die zich hebben voorgedaan met de opkomst van de olie-industrie en het toerisme, of de politieke keuze om Aruba te onderscheiden van geallieerde landen, kunnen als oorzaken worden gezien. Misschien is dit allemaal wel waar, en wat de exacte oorzaken ook mogen zijn, met het onderzoek dat al beschikbaar is, zou het duidelijk moeten zijn dat een patroon vergelijkbaar met wat momenteel zichtbaar is in veel Arubaanse gezinnen, ook in het land Aruba is ontstaan. Gecombineerd met de wetenschap dat epigenetische veranderingen door de generaties heen tot specifieke gedragspatronen kunnen leiden, lijkt dit de toekomstige ontwikkeling van Aruba te bezegelen. Met deze overwegingen in gedachten kunnen bewustwording en andere educatieve oplossingen een deel van de oplossing zijn, maar kunnen ze niet de oplossing van de problemen op zichzelf zijn.

Omdat we beseffen dat de overdracht van informatie het probleem zelf niet oplost, moeten we kijken naar relationele aspecten die gevonden worden in goddelijke, externe en transformationele oplossingen. In de uitkomst van de vragenlijst worden vaderloosheid, verslaving, scheiding van ouders en seksueel misbruik genoemd als de belangrijkste huidige intergenerationele gezinsproblemen op Aruba. Drie hiervan kunnen direct worden gezien als relationele problemen binnen het kerngezin. Het probleem van verslaving is meestal een vormomming in zichzelf, omdat verslaving een extrinsieke vorm van dissociatie is. Bij verslaving rijst de directe vraag wat er in iemands leven is gebeurd waardoor hij de realiteit niet onder ogen kan zien (Maté & Maté, 109). Zonder dit in detail uit te leggen, mag het directe verband met impactvolle relationele gebeurtenissen duidelijk zijn.

Een ander genoemd probleem, ouders die scheiden, hangt rechtstreeks samen met het hoge echtscheidingspercentage op Aruba. Met de wetenschap dat partnerrelaties vaak beginnen als een bezoekende eenheid, evolueren naar een gezamenlijke-afspraken eenheid en uiteindelijk uitmonden in een echtelijke verbintenis (Evans & Davies 4), realiseren we ons dat nog meer partnerrelaties worden beëindigd nog voordat er een huwelijk gesloten wordt. Het aantal partnerrelatieproblemen en verbroken partnerrelaties is daarom veel hoger dan wat het echtscheidingspercentage ons laat zien. Vooral als er kinderen bij betrokken zijn, zal dit een enorm effect hebben op de voortzetting van intergenerationeel trauma.

Direct gerelateerd aan verbroken partnerrelaties en echtscheidingen, kan het effect van vaderloosheid ook niet worden onderschat. Hoewel de vader afwezig is, betekent dit niet dat er op zijn minst sprake is van een gedeeltelijke vervulling van de rol die hij in het kerngezin vervult. Het kan zijn dat hij nog steeds voor een inkomen zorgt en op de een of andere manier een beschermende rol voor het gezin vervult. Echter, zijn emotionele betrokkenheid bij de gezinsactiviteiten en zijn rol bij het disciplineren en trainen van de kinderen kunnen niet dezelfde zijn als wanneer hij bij het gezin woont. Ook de rol van de moeder verandert hiermee. Hoewel de zorg voor de kinderen nog steeds een groot deel van haar rol is, moeten haar taken nu in een bredere context worden uitgevoerd. Naast haar troostende rol jegens de kinderen wordt ze ook het middelpunt van het kernhuishouden, waarbij de kinderen op haar vertrouwen voor emotionele steun, voorziening, bescherming, disciplineren, training en vertegenwoordiging (Barrow 1996, 13, 459; IEMF 2023). Het hebben van een machocultuur onder Arubaanse mannen betekent dat, door de afwezigheid van vaders, de kinderen meer op leeftijdsgenoten dan op het gezin gericht zijn, wat hen niet helpt om hun verwekkers als vaders te zien en volwassen respect voor hen te hebben. Hierdoor wordt de ontwikkeling van een gevoel van verbondenheid, een

gevoel van veiligheid en een gevoel van eigenwaarde voor hen steeds meer verward (Evans & Davies 6,13,14). Een ander gevolg is dat zelfs de vraag of ze waardig genoeg zijn om in te investeren onzeker wordt. Onthechting en dissociatie zijn natuurlijke gevolgen van dit soort terugkerende gedragspatronen. Kinderen hebben een persoon nodig met wie zij zich kunnen identificeren en uit wie zij kracht kunnen putten (Neufeld en Maté 77).

Zoals we eerder beschreven: met het verlies van veilige gehechtheidsrelaties verliezen we het vermogen om na te denken over emoties en te verwoorden wat er met ons gebeurt. Dit leidt tot de enige geschikte optie; stil te blijven. Dat maakt op zijn beurt het verbinden in nieuwe gehechtheidsrelaties moeilijker (Johnson, 112,241; Van der Kolk, 169; Wolynn, 14). Uit het onderzoek naar het culturele erfgoed van Aruba en de antwoorden uit de vragenlijst blijkt dat traumatische stilte op Aruba logisch en reëel is. Hoewel de Arubaanse cultuur erg relatiegericht is, creëert deze stilte een kloof in het relationele functioneren en de communicatie van emoties. Het feit dat er op Aruba niet voldoende professionele hulpverleners beschikbaar zijn, maakt het voor traumaslachtoffers niet gemakkelijker om opnieuw te leren hoe ze emoties op een gezonde manier kunnen uiten in een vertrouwenwekkende omgeving.

Wetende dat we te maken hebben met problemen van relationele aard betekent dat we ons ook moeten richten op het vinden van oplossingen met een relationeel karakter. Wanneer ouders wordt geleerd hoe ze hun interne gezinsrollen kunnen vervullen en een veilige plek (shalem) kunnen creëren waar de socialisatie-ontwikkeling van kinderen kan plaatsvinden, zal dit de socialiserende rol van de gezinseenheid positief beïnvloeden en daarom leiden tot een meer samenhangende samenleving (Barrow 1996, 13; Evans & Davies 1994, 4).

5.2 Principes van herstel

Een gezonde hechtingsrelatie is de belangrijkste sleutel om als gezin te kunnen functioneren, persoonlijke verbondenheid te ervaren, identiteit te ontdekken en te integreren, en veerkracht te helpen opbouwen. De ervaring van veiligheid in gehechtheidsrelaties gaat gepaard met kwetsbaarheid, en daarmee is het bereiken van veiligheid het risico waard om onze emoties te delen. Wanneer het vertrouwen om onze emoties te kunnen delen echter in de kern wordt geschonden en ons bestaansrecht daarmee onzeker wordt, hebben we een bijzondere combinatie van omstandigheden nodig om te herstellen wat gebroken is. In de context van intergenerationeel trauma is dit vooral moeilijk te organiseren. Met intergenerationeel trauma verdampt niet alleen ons bestaansrecht, maar ook de heipalen waarop we het hebben gebouwd. Daarmee worden de zekerheid dat we beschermd zijn zodat we kunnen rusten, de zekerheid van informatie om onze

angsten weg te nemen en ons te helpen ermee om te gaan, en de zekerheid van emotionele steun (Skynner & Cleese, 75), in een diep ravijn gestort. Het is niet verwonderlijk dat dit leidt tot vreemd gedrag dat zovelen in de wereld vertonen bij mislukte pogingen om te overleven. Omdat er geen verbondenheid is die ingebed is in een veilige familiecultuur, moet er hulp van buitenaf komen. Dit opent een nieuw venster van gevaren, waaronder peer-oriëntatie, nieuwe misbruikrelaties en extrinsieke dissociatie die wordt bewerkstelligd door middelenmisbruik (Maté & Maté, 109). De overgeërfde biologische componenten van intergenerationeel trauma en de gevolgen ervan helpen dit soort gedragspatronen niet te voorkomen of te doorbreken, en zullen zonder de juiste hulp leiden tot een verdere negatieve ontwikkeling van slachtoffers en hun families.

De hulp die van buitenaf komt, moet beschikbaar, betrouwbaar en veilig zijn. Investeren in het herstel van intergenerationeel trauma moet een zeer bewust commitment voor de lange termijn zijn. Zoals eerder besproken is een belangrijke voorwaarde voor herstel dat de mogelijkheid bestaat om te reflecteren op emoties en woorden te geven aan wat er is of gebeurt.

Traumaslachtoffers moeten weten dat de mensen met wie ze praten nergens heen gaan en niets met anderen delen. Dit betekent dat het prioriteren van de relatie, het in gedachten houden van gehechtheid, het focussen op verbinding (zelfs als je niet bij elkaar bent), en het creëren van structuren en opgelegde beperkingen (Neufeld & Maté 137-147), deel moeten uitmaken van het natuurlijke proces van daar zijn. Helpers moeten weten dat ze niets hoeven op te lossen – sterker nog, dat kunnen ze ook niet – maar dat ze door aanwezig te zijn en te luisteren zelf de antwoorden op de problemen worden (Covey 61; Neufeld & Maté, 200).

5.3 Het overwegen van waarheid

Omdat Aruba een eiland is, zijn de mogelijkheden voor persoonlijke ontwikkeling en culturele verandering beperkt. Hoewel het culturele erfgoed van Aruba is gevormd door talloze veranderende situaties en omstandigheden, wordt het ook gevormd door verwarrende en traumatische gedragspatronen die leiden tot een diffuse identiteit. Wij realiseren ons dat onthechting, dissociatie, stilte en afwijking van de waarheid een natuurlijk onderdeel zijn geworden van de Arubaanse familiecultuur. Wetende dat de communicatiestijlen die in de Arubaanse gezinnen en samenleving worden gebruikt kennelijk doelgerichtheid en openheid ontberen (Alofs, 33), moet er een andere manier worden gevonden om (opnieuw) verbinding te maken zodat herstel kan plaatsvinden. Omdat ethische veroordeling zelden leidt tot verandering van culturele patronen (Barrow 1996, 439), lijkt het erop dat de enige manier waarop verandering kan plaatsvinden is wanneer individuen wier identiteit geworteld en gegrond is in liefde, zichzelf

zullen overgeven in oprechte langdurige gehechtheidsrelaties om zodoende de verandering uit te leven die nodig is. Als we naar Aruba kijken, zijn deze omstandigheden niet eenvoudig te creëren. Omdat intergenerationeel trauma en verwarring overal in de samenleving voorkomen, en de capaciteit van professionals die in staat zijn om met intergenerationeel trauma om te gaan zeer beperkt is, lijkt het erop dat er menselijk gesproken geen uitweg is voor Aruba.

Met Gods relationele raamwerk in gedachten weten we ook zeker dat we niet in staat zijn intergenerationele familiepatronen te herstellen naar Zijn oorspronkelijke idee. Hoewel het lange tijd gemakkelijk is geweest om de herstellende aspecten van de Bijbel in deze samenleving en in de wereld te negeren, is het van vitaal belang om de waarheid van Gods Woord in overweging te nemen en onze Vader Zelf te laten spreken over radicale veranderingen in de levens van mensen die lijden aan intergenerationeel trauma. Wanneer we aspecten van de ontwikkelingsbenadering in de psychologie bekijken in het licht van Bijbelse principes, is het belangrijk om uit te zoeken wat dit betekent voor christelijke hulpverleners en therapeuten, en misschien nog belangrijker, voor christenen in het algemeen. Met het uitgevoerde onderzoek mag het duidelijk zijn dat hulpverleners, therapeuten en onderzoekers nog steeds moeite hebben om een uitweg te vinden uit intergenerationele traumatische gezinspatronen. We schieten allemaal tekort in het licht van de glorie van God, en als we ons realiseren dat Hij de Vader van oorsprong is en de enige echte standaard voor relaties, weten we dat we voor echt herstel of veerkracht afhankelijk zijn van Hem (Jesaja 46:9-10; Johannes 15:4-5,12; Romeinen 3:23; Efeziërs 3:14,15). In Johannes 14:6 vertelt Jezus Zijn discipelen dat Hij de weg, de waarheid en het leven is en dat de enige weg naar de Vader door Hem loopt. Dit betekent dat we buiten Jezus gedoemd zijn om te verdwalen in leugens en dood en dat we zeker niet in eigen kracht tot de waarheid van de Vader zullen komen. We moeten daarom ons gedrag opnieuw afstemmen van wat we denken en voelen dat het beste is naar wat Hij zegt over Zijn relatie met ons in Zijn woord, en wat Hij ons laat zien over specifieke situaties (mishpachah). Er is geen alternatief. We hebben de Geest van waarheid nodig als onze Helper, omdat Hij in staat is ons in alle waarheid te leiden (Johannes 16:13).

Families in dit land hebben Jezus hard nodig, en een dieper begrip van hoe Zijn juk zacht is, Zijn last licht is, en hoe Hij rust geeft aan onze zielen (Matteüs 11:28-30). Mensen verlangen naar echte gehechtheid, zoals de vrouw bij de bron. Ik bid dat het Arubaanse volk dezelfde ontmoeting met Jezus zal hebben als zij. Hij zei tegen haar: "Ik die tot jou spreek, ben Hem." (Johannes 4:26). Plotseling beseft ze dat God, na alles wat er was gebeurd, nog steeds onvoorwaardelijk en met een eeuwige liefde van haar hield. Ze rende terug naar haar eigen mensen die haar afwezen en zei: "Kom, zie een man die me alles heeft verteld wat ik ooit heb gedaan. Kan dit de Christus zijn?"

(Johannes 4:29). Ik geloof dat dezelfde ontmoeting op Aruba nodig is. Onze hemelse Vader brengt graag tijd met ons door en ontmoet ons op onze kritieke kruispunten. Daarom moeten we de dingen zoeken die boven zijn, als we met Christus zijn opgewekt (Kolossenzen 3:1).

5.4 Bediening van verzoening

De onthechting van jezelf en anderen die van nature bij trauma optreedt, vloeit voort uit een onthechting van Jezus. Dit moet worden aangepakt voordat er genezing kan plaatsvinden. Daarom is verzoening, of we dat nu willen of niet, een constant thema in ons leven. Onze zondige natuur wil dat we egocentrisch zijn, onafhankelijk van God en anderen functioneren, en behouden wat we hebben. Daarmee is het onze natuurlijke beweging om afstand te nemen van het openen van ons hart, het delen van onze emoties en het kwetsbaar worden. Wanneer we bedenken dat God ons door Jezus met Zichzelf heeft verzoend, en dat we nieuwe scheppingen in Hem zijn, wordt onze identiteit van oorsprong zichtbaar en daar vloeit verzoening met anderen op natuurlijke wijze uit voort (2 Korintiërs 5:17-21). We moeten echter onderkennen in welke positie we ons bevinden. Onze grootste zonde was dat we als God wilden zijn. Door een gestructureerd pad naar genezing uit te stippelen lopen we daarmee het risico de taak van God over te willen nemen. Bij herstelprocessen moeten we ons ervan bewust zijn dat we de timing en het proces dat onze Vader voor individuen heeft, niet volledig kunnen begrijpen. Zelfs als het om herstel gaat, heeft Hij de blauwdruk voor de genezing van ieder individu. Daarom moeten we in elk herstelproces – en in elk ander proces – in intimiteit met Hem verbonden zijn. Hoe kunnen we verwachten dat we enige hulp kunnen bieden als we ons eerst richten op de mensen om ons heen in plaats van op de relatie met onze Vader. Geschapen door Zijn woord van waarheid als Zijn geliefde kinderen, moeten wij navolgers van God zijn en eerstelingen van verzoening, zonder het over te nemen van God (Efeziërs 5:1; Jakobus 1:18).

Als goede voorbeelden van wat verzoening binnen de oorspronkelijke relatie met God tot stand brengt, begrijpen we ook dat we de Drie-eenheid van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest nodig hebben om weer herstel en heelheid in relaties te brengen; de Vader geeft identiteit en vorm, Jezus geeft leven en rust, en de Heilige Geest geeft voortdurende troost en leiding. Net als Jezus moeten wij daarom in elke gegeven situatie luisteren naar wat God tegen ons zegt over Zijn oorspronkelijke ontwerp, wat er is gebeurd en nog gebeurt, en wat Zijn wil is voor die specifieke situatie. Het luisteren naar Gods wil kan echter geen excuus zijn om het wel te weten, maar het niet te doen. Omdat we de liefde van Christus kennen die de kennis te boven gaat, moeten we doeners zijn die zich niet laten beïnvloeden door wat als normaal wordt beschouwd in de wereld,

maar ervoor kiezen om praktisch lief te hebben en een verschil te zijn voor getroffen mensen (Efeziërs 3: 19; Jakobus 1:27). Net zoals onze Vader deed met Adam en Eva, kunnen wij ook gaan zoeken naar degenen die verdwaald zijn, de stilte verbreken en vragen: “Waar ben je?” (Genesis 3:9).

5.5 Ontwikkelingsresultaat

De fundamentele waarheid is dat we ons alleen in een nauwe gehechtheidsrelatie met onze Vader op een gezonde manier kunnen ontwikkelen en intergenerationeel trauma kunnen overwinnen. Zoals zoveel koningen in het Oude Testament met hun leven hebben bewezen: als de keuze wordt gemaakt om zich van Gods genade af te wenden, blijft er niets anders over dan vernietiging en wanhoop. We hebben Jezus nodig om onze weg, onze waarheid en ons leven te zijn en praktisch toepasbare instructies van de Geest te ontvangen in elke situatie die zich voordoet. Het antwoord op de vraag of de Bijbel unieke ontwikkelingsantwoorden bevat voor het herstel van intergenerationeel trauma in gezinnen die vandaag de dag op Aruba kunnen worden toegepast, is dan ook ‘ja’. Maar als we beseffen dat de individuele behoeften van ieder mens in relatie met de Vader niet te vergelijken zijn met andere situaties, zal de toepassing elke keer anders zijn. Dit betekent niet dat we geen praktische principes kunnen geven die in het algemeen en in elke specifieke situatie kunnen worden toegepast. Pas als we beseffen hoe Jezus ons heeft gediend en dat we alleen in gehechtheid met Hem kunnen leven, begrijpen we dat de keuze om elkaar meer en onvoorwaardelijk te dienen altijd de betere optie is. Wanneer we terugkeren naar de intimiteit met Jezus en onze identiteit in Hem vinden, in het besef dat we Zijn bruid zijn, is niet alleen overspel met de vijand geen probleem meer, maar zullen we ook stoppen met het zien van gebroken huwelijken, vaderloosheid, genderkwesties, enzovoort. op. We bereiden ons voor om de vrouw van Jezus te worden en we zijn al verloofd met uitzicht op de bruiloft. In de joodse traditie verloofde het paar zich toen de bruid de beker met wijn van haar aanstaande echtgenoot in ontvangst nam. Het aannemen van de beker was een actieve keuze. Wij hebben een keuze hoe we verbonden willen zijn met onze Bruidegom, net zoals we een keuze hebben hoe we verbonden zijn met onze aardse partners. We hebben echt iets om naar uit te kijken en we kunnen beter investeren in gehechtheid en ons goed voorbereiden.

Dit betekent ook dat we allemaal met onze niet-gelovige burens moeten praten over de gehechtheidsrelatie die de Vader met ons wil, en dienovereenkomstig moeten handelen in ons eigen gezin (Matteüs 28:19,20). We kunnen niet horen en weten over deze diepe, intieme verbinding waarvoor Hij ons allemaal heeft geschapen, en de vernietiging van intieme

familierelaties om ons heen als vanzelfsprekend beschouwen en niets doen (Jakobus 1:22). Kerken kunnen het evangelie van verzoening niet naar hun eigen gemeenteleden brengen zonder hen er sterk toe aan te zetten er dagelijks naar te handelen, en zonder bereid te zijn zich in nederigheid te verzoenen met andere kerken die ook uit Gods geliefde kinderen bestaan (NBV, 2 Korintiërs 5:11-21; Martinus, 12). Hulpverleners en therapeuten kunnen het zich niet meer veroorloven om psychologische methoden in cliëntrelaties toe te passen zonder de uitgesproken erkenning dat de Vader van oorsprong alle dingen nieuw wil maken (ESV, Openbaring 21:5). Er is geen andere weg dan Jezus en we moeten Hem allemaal eren om wie Hij is. Als we hierin volharden, zullen we de ware erfenis ontvangen; God zal onze God zijn en wij zullen Zijn kinderen zijn (Openbaring 21:7).

5.6 Specifieke richtlijnen

Wanneer we praktische Bijbelse principes opschrijven die kunnen worden gebruikt om veerkracht op te bouwen of om te herstellen van intergenerationeel trauma, lopen we het risico onvolledig te zijn. Niettemin is het belangrijk om aan het einde van deze capstone enkele van deze principes te vermelden, zelfs als de lijst onvolledig is, zodat er een begin ontstaat van een richtlijn waarop verder kan worden voortgebouwd. In dit gedeelte worden eerst praktische Bijbelse richtlijnen opgesomd vanuit een ontwikkelingsbenadering die kunnen worden nageleefd door iedereen die betrokken is bij een herstelproces of bij het opbouwen van veerkracht tegen intergenerationeel trauma. Deze richtlijnen kunnen inspirerende gedragsrichting geven met een ontwikkelingsresultaat voor iedereen, overal en altijd. Ten tweede worden er specifieke richtlijnen gegeven voor professionele hulpverleners en therapeuten die werken met slachtoffers van intergenerationeel trauma. Hoewel deze tweede lijst kan worden gebruikt door alle hulpverleners en therapeuten die werken met slachtoffers van intergenerationeel trauma, wordt er extra nadruk gelegd op de Arubaanse context. Het is belangrijk om aan te geven dat deze tweede lijst alleen bedoeld is als extra hulp voor geschoolde, vakbekwame en ervaren professionals. Het is niet verstandig om als hulpverlener of therapeut betrokken te raken bij situaties van intergenerationeel trauma als je niet voldoende voorbereid en getraind bent om met complexe, meergelaagde hulpverleningsprocessen om te gaan. Een poging daartoe kan schade aan jezelf en anderen veroorzaken. Om anderen te helpen, verzoeken we je een goede opleiding te volgen en in de tussentijd slachtoffers van intergenerationeel trauma door te verwijzen naar professionals.

Praktische Bijbelse principes voor het herstel van intergenerationeel trauma:

- Erken Jezus als je Koning en Verlosser (Romeinen 10:9).

- Investeer dagelijks in de gehechtheidsrelatie met je Vader door tijd alleen met Hem door te brengen en te bidden (Matteüs 14:23).
- Lees dagelijks in je Bijbel (Psalm 119).
- Roep het uit tot God en vraag Hem om te duidelijk te maken wat er gebeurt (Hebreeëen 5:7).
- Leer luisteren naar wat de Heilige Geest in elke situatie tegen je zegt (Johannes 14:26).
- Leer te begrijpen wat het betekent dat God jou specifiek heeft uitgekozen en gemaakt om Zijn geliefde kind te zijn (Efeziërs 1:4,5).
- Wees nederig en leer beseffen dat alleen Gods standpunt volledig waar is, zodat je niet voor de gek wordt gehouden door de subjectieve meningen van andere mensen (Johannes 16:13-15).
- Als je gezondigd hebt of fouten hebt gemaakt, bekeer je dan zo snel mogelijk in dezelfde relationele context als waarin het gebeurde, en vraag vergeving (2 Kronieken 7:14; Psalm 32:5, 86:5; Handelingen 3:19, 17:30) .
- Bekeer je en vraag God om vergeving voor specifieke zonden of fouten van je voorouders, en om jou (en je kinderen) te bevrijden van de gevolgen van de keuzes die je voorouders maakten (Leviticus 26:40-42).
- Investeer in je familierelaties (mishpachah) en de andere relationele contexten waarin God je heeft geplaatst (1 Timotheüs 5:8; Johannes 13:34,35).
- Zoek (professionele) hulp, je hoeft het niet alleen uit te zoeken (Prediker 4:9,10).
- Leer hoe je kunt rouwen, je emoties kunt herkennen en uiten (Johannes 11:33-35).
- Leer begrijpen dat er een reden was voor het gedrag van je ouders, grootouders en vroegere voorouders, die ze zelf waarschijnlijk niet begrepen. Zij zijn nog steeds verantwoordelijk voor wat er is gebeurd, maar je leert begrijpen dat zij het niet begrepen. In dit proces stap je niet uit de relatie, maar leer je hoe je de deur naar een nieuw begin kunt openen. Jezus deed dit toen Hij aan het kruis hing en Zijn Vader vroeg om Zijn vervolgers te vergeven, omdat ze niet wisten wat ze deden (Lukas 23:34).
- Leer begrijpen dat alles in één moment kan worden hersteld, maar dat God vaak een proces gebruikt zodat jij (en anderen) meer kunt leren over wie Hij is (Johannes 5:2-9).
- Leer begrijpen dat het proces dat God voor jou heeft om te ontwikkelen tot wie Hij wil dat je bent, verschilt van ieder ander ontwikkelingsproces van ieder ander mens op aarde (Psalm 139).
- Streef liefde na. (1 Korintiërs 13, 14:1a)

- Geloof dat je Vader in staat is om veel meer te doen dan alles wat je vraagt of denkt (Efeziërs 3:20).
- Praat met je familie, vrienden, buren en andere mensen binnen jouw relationele context over de gehechtheidsrelatie die de Vader met ons wil, en handel daar zelf ook naar (Matteüs 28:19,20).
- Wees je bewust van degenen die verdwaald zijn, creëer een veilige plek (shalem) en doorbreek de stilte door persoonlijke aandacht aan hen te schenken (Genesis 3:9).
- Weten is goed, weten en ernaar handelen is beter (Jakobus 1:22).
- Oefen verzoening (2 Korintiërs 5:11-21).

Counselingprincipes voor het herstel van intergenerationeel trauma, met nadruk op de Arubaanse gezinscontext:

- Neem de tijd om een hechtingsrelatie met jouw cliënt op te bouwen. De sleutel tot het maken van de transitie naar een gezonde normaliteit is het hebben van een sterke hechtingsband. Durf open te zijn en grijp de kans om je eigen emoties te delen. Probeer geen antwoorden te vinden, maar word het antwoord op de problemen door aanwezig te zijn en te luisteren (Covey 61; Neufeld & Maté, 200).
- Wees toegankelijk, betrouwbaar, veilig en biedt zekerheid. Investeren in het herstel van intergenerationeel trauma moet een zeer bewust en langdurig commitment zijn. Door hen bescherming te bieden zodat ze kunnen rusten, hen te verzekeren van informatie om hun angsten te kalmeren, en hen te verzekeren van emotionele steun, kun je shalem initiëren en je cliënt helpen ermee om te gaan (Skynner & Cleese, 75). Zet de relatie op de eerste plaats, denk na over gehechtheid, benadruk verbinding (zelfs als je gescheiden bent) en leg structuren en beperkingen op (Neufeld & Maté 137-147). Verwacht niet dat onderwijs en prediking intergenerationele patronen en gedrag zullen veranderen (Barrow 1996, 439). Zorg ervoor dat je identiteit geworteld en gegrond is in liefde, en wees bereid in een langdurige gehechtheidsrelatie te investeren om de verandering uit te leven die kan plaatsvinden.
- Realiseer je dat je niets kunt oplossen. Alleen God kan radicale verandering in de levens van je cliënten bewerkstelligen en echt herstel brengen. Hij is de Hersteller van onze zielen (ESV, Psalm 23:3). De onthechting van zelf en anderen die automatisch optreedt bij (intergenerationeel) trauma komt voort uit een onthechting van Jezus. Voordat genezing kan plaatsvinden, moet dit worden aangepakt.

- Stem je gedrag af op wat God zegt over Zijn relatie met ons in Zijn woord, en wat Hij ons laat zien over specifieke situaties (mishpacha). Wees je ervan bewust dat je de timing en het proces dat de Vader voor individuen heeft, niet volledig kunt begrijpen. Vraag de Heilige Geest om je in alle waarheid te leiden (Johannes 16:13). Als het om herstel gaat, heeft God de blauwdruk voor de genezing van ieder individueel mens. Je is daarom belangrijk om in intimiteit met Hem verbonden te zijn.
- Communiceer met culturele integriteit. Aangezien de communicatie in de Arubaanse gezinnen en samenleving niet doelgericht en open lijkt te zijn (Alofs, 33), is het belangrijk om je te realiseren dat het opbouwen van een gezonde gehechtheidsrelatie en het liefhebben van mensen vóór het hebben van directieve hulpverleningsgesprekken komt. Het helpt als je ontvankelijk bent voor andere vormen van verbinding, zodat herstel kan plaatsvinden.
- Aangezien de capaciteit van professionals die in staat zijn om met intergenerationeel trauma om te gaan op Aruba zeer beperkt is, zorg ervoor dat je als hulpverlener of therapeut gezond blijft door voldoende rust te nemen, door verbinding te maken met andere hulpverleners, therapeuten, eventueel met behulp van coaching, intervisie en/of supervisie, en door te investeren in je relatie met God en anderen, en het proces van je dienstverlening.
- Werk toe naar een proces van ontschuldiging. Naast het proces van vergeving is ontschuldigen waarschijnlijk een van de meest effectieve methoden die God ons heeft gegeven om met trauma om te gaan. Je cliënt krijgt hierdoor inzicht in het feit dat betrokken partijen de gevolgen van hun gedrag niet overzien. In dit proces stapt het slachtoffer niet uit de relatie, maar werkt hij eraan om de deur naar een nieuw begin te openen. Toen Jezus aan het kruis hing, deed Hij dit en vroeg Zijn Vader om Zijn vervolgers te vergeven, omdat ze geen idee hadden wat ze deden. (NBV, Lukas 23:34).
- Ieder rouwproces is anders en ieder mens rouwt anders (Keirse, 87). Wanneer hulpverlening of therapie plaatsvindt in een gezinscontext, is het daarom belangrijk om veiligheid en evenwicht (shalem) in de gekozen setting te creëren en te implementeren door het beoefenen van meerzijdige partijdigheid. Deze contextuele methodologie helpt de hulpverlener of therapeut een setting te creëren waarin het luisteren naar, en volgen van het verhaal van elke betrokken persoon mogelijk wordt gemaakt (mishpachah). Dit maakt het mogelijk om in gezinsverband naast de cliënt(en) te lopen en bij te sturen waar nodig. Om dit goed te kunnen doen, is het nodig dat de hulpverlener of therapeut zich zowel richt op het helpen ontwikkelen van een hechtingsrelatie in de gezinscontext als op het aankaarten van persoonlijk gedrag binnen de context van gezinsbegeleiding of -therapie.

5.7 Voorgestelde acties

In Gods ogen zijn al onze levens belangrijk. Hij heeft ons geschapen met een specifiek doel, en ons bestemd voor een specifieke tijd en plaats. Wij horen in een gehechtheidsrelatie met Hem. Als we deze unieke positie opmerken waarin God ons heeft geplaatst, moeten we nadenken over de relevantie van wat we doen. Om patronen van intergenerationeel trauma te doorbreken is proactief en preventief werk van cruciaal belang (O'Neill et al. 2016). Daarom willen we bij de evaluatie van wat nodig is aandacht hebben voor praktische preventieve acties.

In deze capstone hebben we vier bouwstenen ontrafeld die nodig zijn voor het bouwen van een sterke basis tegen intergenerationeel trauma in gezinnen op Aruba:

1. We ontdekten meer van het culturele erfgoed van Aruba.
2. We concentreerden ons op Gods oorspronkelijke ontwerp voor mensen, relaties en gezinnen.
3. In een literatuuronderzoek ontdekten we meer over intergenerationeel trauma vanuit het perspectief van hulpverlening en therapie.
4. We hebben enquêteonderzoek gedaan en meer inzicht gekregen in de ervaringen van inwoners van Aruba.

Na het geven van praktische Bijbelse principes en advies voor het herstel van intergenerationeel trauma, met de nadruk op de Arubaanse gezinscontext, is het nu tijd om te evalueren welke acties moeten worden ondernomen om de uitkomst van deze capstone te implementeren:

- Voorkom intergenerationeel trauma en initieer het herstel door terug te keren naar God. Als de Schepper en Schepper van ons leven verdient God onze volledige aandacht en volledige aanbidding. Hij is de enige die kan herstellen wat wij verkeerd hebben gedaan. We moeten ons verre houden van de veronderstelling dat we zelf in staat zouden moeten zijn om te repareren wat wij niet eens goed kunnen onderhouden. Voor elk onderdeel van ons leven zijn we afhankelijk van God als de Auteur en Onderhouder van het leven, en de ontkenning hiervan is de keuze voor een weg naar totale vernietiging. Als je deel wilt uitmaken van een herstelproces, moet je focus daarom liggen op het opbouwen van een gehechtheidsrelatie met Hem en op het bekeren van al je wangedrag, zodat Hij kan vergeven en herstellen. In deze context is evangelisatie een zinvolle activiteit om mensen te helpen begrijpen wie God is als hun Vader.
- Voorkom intergenerationeel trauma door te investeren in gezonde hechtingsrelaties binnen het huwelijk en (kern- en uitgebreide) gezinnen. Het is Gods bedoeling om ieder mens in een

familiale gehechtheidsrelatie te brengen. Dit betekent dat wij verplicht zijn deze relatie (mishpachah) in stand te houden en te koesteren. Als we dit doen, krijgen we niet alleen een beter begrip van wie God is als onze Vader, het plaatst ons ook in de positie waarin Hij ons buiten onze eigen gezinnen kan gebruiken. Naast dat je als gezin tijd voor elkaar maakt, is het ook mogelijk om te investeren in gezinsrelaties door het volgen van cursussen als De Alpha Huwelijkskursus¹⁶, REAPP¹⁷ en de Alpha Ouderschapskursus¹⁸. In deze cursussen kunnen partners/ouders leren hoe ze hun interne gezinsrollen (mishpachah) kunnen vervullen en een veilige plek (shalem) kunnen creëren waarin de socialisatie van kinderen kan plaatsvinden. Dit zal de socialiserende rol van het gezin positief beïnvloeden en daarom leiden tot een meer samenhangende samenleving (Barrow 1996, 13; Evans & Davies 1994, 4). Kinderen en tieners kunnen affectregulatie en zelfgeruststelling leren in begeleide hechtingsrelatieprogramma's in het kerngezin of op school (O'Neill et al. 2016). Voorbeelden van groepsprogramma's voor kinderen en tieners zijn Clued-Up, FriendshipCards¹⁹ en een Nederlandse training genaamd Kanjertraining²⁰.

- Initieer herstel door de stilte (van Aruba) te doorbreken. Zoals uit het enquêteonderzoek in deze capstone blijkt, is er al gedeeltelijk sprake van bewustzijn. Erkennen dat intergenerationeel trauma een probleem is op Aruba betekent dat de stilte over dit probleem moet worden doorbroken. Dit betekent echter niet dat individuele gevallen openlijk gedeeld moeten worden. Het betekent dat de nationale problemen worden onderkend door een omgeving van vertrouwen te creëren waarin slachtoffers zich kunnen melden en gezinnen kunnen worden opgebouwd. Om dit doorbreken van de stilte te ondersteunen kan een landelijke campagne worden opgezet of kunnen er thema-avonden in kerken worden georganiseerd.
- Voorkom intergenerationeel trauma en initieer herstel door te investeren in persoonlijk discipelschap. In de context van persoonlijk discipelschap krijgen mensen de kans om een hechtingsrelatie op te bouwen met iemand die betrouwbaar is buiten het kerngezin. In deze discipelschapsrelatie kunnen mensen hun ware identiteit en autoriteit in de ware realiteit leren kennen in relatie tot de ware Entiteit. Met andere woorden: ze leren wie God is, hoe Zijn werkelijkheid eruit ziet en wat dit betekent voor de identiteit en de autoriteit die ze hebben

¹⁶ <https://themarriagecourse.org>

¹⁷ <https://reapp.org>

¹⁸ <https://themarriagecourse.org/try-parenting/the-parenting-children-course>

¹⁹ <https://friendshipcards.nl>

²⁰ <https://kanjertraining.nl>

gekregen in Jezus' naam. Vooral kerken zouden een belangrijke rol kunnen spelen bij het creëren van mogelijkheden voor persoonlijk discipelschap. Er zou bijvoorbeeld een discipelschapstraining kunnen worden georganiseerd en er zou een programma kunnen worden opgezet waarbij iedere volwassen gelovige een nieuwe gelovige onder zijn hoede neemt.

- Initieer herstel van intergenerationeel trauma door te investeren in eenheid tussen kerken op Aruba. Het aantal kerken op Aruba dat niet samenwerkt met andere kerken is te groot. Het feit dat broeders en zusters uit andere kerken niet als zodanig worden erkend, geeft aan dat het probleem van intergenerationeel trauma ook in de kerken voet aan de grond heeft gekregen. Dit probleem kan worden aangepakt door een proces van verzoening tussen kerken op gang te brengen, waarbij alle betrokkenen zich dienen te realiseren dat om dit probleem op te lossen, ieder de minste moet zijn, ongeacht wat anderen ervan vinden. Hierin moeten we leren hoe we dwazen voor Christus kunnen worden (NBV, 1 Korintiërs 4:1-13).
- Investeer in specifieke opleidingen voor hulpverleners en therapeuten op Aruba. Aan het eind van deze capstone mag duidelijk zijn dat behandeling bij situaties van individueel trauma een andere aanpak vergt dan behandeling van intergenerationeel trauma in gezinsverband. Intergenerationeel trauma is altijd gekoppeld aan het culturele erfgoed waarin specifieke gedrags- en ontwikkelingspatronen worden gevormd. Op Aruba zijn relaties meer gericht op het overleven van het familiesysteem. Dit vraagt om een contextuele systeembenadering waarbij individuen niet over het hoofd worden gezien. Omdat er op Aruba ook een chronisch gebrek is aan begeleiders en therapeuten die voldoende zijn opgeleid om de problemen te helpen aanpakken, is het van groot belang om te investeren in zowel de kwantiteit als de kwaliteit van de geestelijke zorg. Verder onderzoek is daarom nodig om een methode voor de behandeling van intergenerationeel trauma in Arubaanse gezinnen te ontwikkelen, nieuwe hulpverleners moeten worden uitgenodigd om zich op Aruba te vestigen, en er kunnen ondersteuningsprogramma's voor hulpverleners worden opgezet voor goed management.
- Sluit aan bij een internationaal netwerk van christelijke hulpverleners en therapeuten voor meer aandacht voor het herstel van intergenerationeel trauma in gezinnen. Intergenerationeel trauma is niet alleen een probleem op Aruba, maar over de hele wereld. Hoewel de problemen van land tot land kunnen verschillen, is het belangrijk om kennis en ervaring te vergroten door de uitwisseling van informatie tussen counselors en therapeuten. Specifiek op het gebied van de behandeling van intergenerationeel trauma door christelijke hulpverleners en therapeuten

valt er nog een wereld te winnen, vooral omdat christenen de ware weg naar herstel van het leven al kennen.

- Creëer een module over intergenerationeel trauma in gezinnen binnen het Family College van de University of the Nations. Hoewel het creëren van een module over intergenerationeel trauma niet zal helpen om studenten uit te rusten tot hulpverlener of therapeut, kan kennis over dit onderwerp hen wel helpen een essentiële bijdrage te leveren aan preventie- en herstelprocessen. Daarnaast is het ook belangrijk om verder onderzoek te doen naar mogelijkheden voor meer bijdragen van mensen buiten de zorgkring.

Aan het einde van deze paragraaf en dit sluitstuk is het belangrijk om de lezer een disclaimer te geven. De gegeven suggesties kunnen nuttig zijn voor degenen die functioneren in de context van intergenerationeel familietrauma. Ze geven echter slechts enkele van de ontdekkingen weer die zijn gedaan en daarom is dit werk verre van compleet. Gezien de uitkomst van deze capstone moeten we concluderen dat we nog maar het topje van de ijsberg van intergenerationeel trauma in gezinnen op Aruba hebben behandeld. Er moet nog zoveel onderzocht worden en er moet nog zoveel ontdekt worden. Daarbij is het goed om te bedenken dat, hoewel we met vier bouwstenen hebben gewerkt om een solide basis te leggen voor de behandeling van intergenerationeel trauma in Arubaanse gezinnen, er in werkelijkheid geen ander fundament is dan Christus (1 Korintiërs 3:11).

Afkortingen

APA	American Psychological Association
ASD	Acute Stress Disorder
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek (Aruba)
CPTSD	Complex Post Traumatic Stress Disorder
DSM-5-TR	Diagnostical and statistical manual of mental disorders, fifth edition, text revision
DTD	Developmental Trauma Disorder
ISST-D	International Society for the Study of Trauma and Dissociation
PGD	Prolonged Grief Disorder
PTSD	Post Traumatic Stress Disorder
REAPP	Relationship Enrichment by Applying Preventive Principles

Definities

Adaptatie

Een proces waarin mensen leren van hun fouten en profiteren van mislukkingen (Neufeld & Maté, 203).

Discipelschap

Het leren kennen van je ware identiteit en autoriteit, in de ware realiteit, in relatie tot de ware Eniteit.

Dissociatie

Een proces waarbij een persoon zich losmaakt van zijn gedachten, gevoelens, herinneringen, gedrag, fysieke sensaties of identiteitsgevoel (ISST-D²¹ 2020).

Erfelijk trauma

Zie intergenerationeel trauma.

Externe migratie

Verhuizen naar een andere plek op de wereld.

Gedragbenadering

Een wetenschappelijke benadering die tot doel heeft uit te leggen hoe mensen gemotiveerd kunnen worden, wat ze doen en hoe ze handelen, met als doel gedrag aan te moedigen dat nuttig is en gedrag te veranderen dat problemen veroorzaakt.

Hechting

“Een emotionele band die wordt gekenmerkt door de neiging om de nabijheid van een specifieke gehechtheidsfiguur op te zoeken en te behouden, vooral in tijden van nood” (Hicks and Korbelt 2013).

²¹ International Society for the Study of Trauma and Dissociation.

Hechtingsaffaire

Wanneer een gehechtheid van buitenaf concurreert met of het contact en de nabijheid met een geliefde wegneemt (Neufeld & Maté, 203).

Herstel

Iets terugbrengen in een vroegere toestand.

Historisch trauma

Intergenerationeel trauma dat specifiek gevolgen heeft voor inheemse volkeren, waaronder een erfenis van een traumatische geschiedenis van onderdrukking in gemeenschappen gedurende meerdere generaties (O'Neill et al. 2016).

Intergenerationeel trauma

“Trauma dat wordt doorgegeven van degenen die een incident direct meemaken aan volgende generaties” (Franco, 2021).

Interne migratie

Verhuizen in hetzelfde land.

Kinderverschuiving

Kinderen worden ondergebracht bij een familielid, een vriend of een buurman van de moeder (Evans & Davies, 11).

Mannendeling

Mannen krijgen verschillende kinderen bij meerdere vrouwen (Evans & Davies, 13).

Matriarchaal huishouden

Een huishouden met een vrouwelijk hoofd.

Matrifocaal huishouden

Een moedergericht huishouden (ondersteund door grootmoeders en dochters), gebaseerd op het idee dat de band tussen moeder en kind van vitaal belang is, terwijl de man-vrouwbanden waarschijnlijk minder hecht en duurzaam zijn (Barrow 2008, 23).

Meerzijdige partijdigheid

Een contextuele methodiek die de hulpverlener of therapeut helpt een setting te creëren waarin het luisteren naar en volgen van het verhaal van iedere betrokken persoon mogelijk wordt gemaakt. Dit maakt het mogelijk om in gezinsverband naast de cliënt(en) te lopen en bij te sturen waar nodig.

Mishpachah

Het Hebreeuwse woord voor familie, wat letterlijk plaats van dienstbaarheid betekent.

Onthechting

Een terugtrekkingsdynamiek om pijn te vermijden door zichzelf te omhullen met een omhulsel van verharde emoties, ongevoelig voor liefde, veroorzaakt door een kwetsende ervaring van afwezigheid (Neufeld & Maté, 80).

Ontschuldigen

Leren begrijpen dat er een reden was voor het gedrag van je voorouders, die zij zelf waarschijnlijk niet begrepen.

Ontwikkelingsbenadering

Een wetenschappelijke benadering die tot doel heeft groei, verandering en consistentie gedurende de hele levensduur te verklaren, met als doel de ontwikkeling te optimaliseren en theorieën toe te passen om mensen in praktische situaties te helpen (Mcleod 2023).

Pega pega pa semper

Gehechtheid voor altijd. Pega pega betekent letterlijk plakkerig (Plakkie plakkie) en is de Arubaanse uitdrukking voor gehechtheid. Pega pega is ook de Arubaanse naam voor een gekko.

Rode slavernij

Tot slaaf gemaakte mensen van inheemse Zuid-Amerikaanse afkomst.

Shalem

Een veilige plek die ontstaat door gelijkwaardig geven en ontvangen. Van dezelfde wortel als shalom (Lapin & Lapin, 16,18).

Trauma

Trauma is een psychologisch letsel dat is opgeslagen in ons neurologische systeem, onze geest en ons lichaam, dat bestaat lang na de incident(en) die het heeft veroorzaakt en dat op elk moment kan worden veroorzaakt. (Maté & Maté 2022, 21).

Veerkracht

“Veerkracht is het proces en de uitkomst van het succesvol aanpassen aan moeilijke of uitdagende levenservaringen, vooral door mentale, emotionele en gedragsmatige flexibiliteit en aanpassing aan externe en interne eisen” (APA 2023).

Referenties

- Alofs, Luc, and Leontine Merckies (2001). *Ken ta Arubiano?, Sociale integratie en natievorming op Aruba 1924-2001*, VAD/De Wit Stores, Oranjestad, Aruba, retrieved from:
<https://alofs.academia.edu/research#papers>.
- Alofs, Luc (2008). *The Aruba Heritage Report, Aruba's intangible cultural heritage, an inventory*, UNESCO, Aruba National Commission, retrieved from:
<https://alofs.academia.edu/research#papers>.
- American Psychiatric Association (2022): *Diagnostical and statistical manual of mental disorders, Fifth edition, text revision, DSM-5-TR™*, American Psychiatric Association.
- American Psychological Association (2013). *Recovering Emotionally From Disaster*, American Psychological Association, retrieved on 2023, July 20, from:
<https://www.apa.org/topics/disasters-response/recovering>.
- American Psychological Association (2022), *Trauma*, American Psychological Association, retrieved on 2023, July 20, from: <https://www.apa.org/topics/trauma>.
- American Psychological Association (2023), *Trauma*, American Psychological Association, retrieved on 2023, September 6, from:
<https://www.apa.org/topics/resilience#:~:text=Resilience%20is%20the%20process%20and,to%20external%20and%20internal%20demands>.
- Armstrong, Dave (2017, November 22). *Why Are Catholics So Deficient in Bible-Reading?*, National Catholic Register, retrieved on 2023, October 9, from: <https://www.ncregister.com/blog/why-are-catholics-so-deficient-in-bible-reading>.
- Attachment and Trauma Network (n.d.). *Developmental Trauma Disorder*, Attachment and Trauma Network, retrieved on 2023, August 1, from:
<https://www.attachmenttraumanetwork.org/developmental-trauma-disorder/>.
- Barrow, Christine (1996). *Family in the Caribbean: Themes and perspectives*, Kingston [Jamaica]: I. Randle; Oxford: J. Currey, retrieved from:
<https://archive.org/details/familyincaribbea0000barr/page/n3/mode/2up/>.
- Barrow, Christine (2008). *Early childhood in the Caribbean*, Working paper 47, The Netherlands: Bernard van Leer Foundation, retrieved from: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED522741.pdf/>
- Boland, Matthew, PhD, Gina Ryder, and Taneasha White (2022). *How Intergenerational Trauma Impacts Families*, PsychCentral, retrieved on 2023, July 1, from
<https://psychcentral.com/lib/how-intergenerational-trauma-impacts-families/>.

- Central Bureau of Statistics Aruba (2012). *Profile of Aruba's Children*, Central Bureau of Statistics Aruba, retrieved from <https://cbs.aw/wp/index.php/2013/05/23/profile-of-arubas-children-2/>.
- Central Bureau of Statistics Aruba (2019). *50 Years of socio-demographic changes in Aruba; A description of past, present and future*, Census documentary, retrieved from <https://cbs.aw/wp/index.php/2019/08/16/census-documentary-series/>.
- Central Bureau of Statistics Aruba (2023). *Marital status of the population of Aruba in percentages, 1972-2020*, Central Bureau of Statistics and the Civil Registry and Population office, retrieved on 2023, August 17, from <https://cbs.aw/wp/index.php/2022/09/21/martial-status/>.
- Central Bureau of Statistics Aruba (2023). *Marriages and divorces, 1985-2023 1st QTR*, Central Bureau of Statistics and the Civil Registry and Population office, retrieved on 2023, August 17, from <https://cbs.aw/wp/index.php/2022/09/21/martial-status/>.
- Central Bureau of Statistics Aruba (2023). *Table P-A.1. Population by single years of age and sex (in absolute numbers and as a % of the total population)*, Source: Population and Housing Census 2020, Central Bureau of Statistics and the Civil Registry and Population office, retrieved on 2023, August 17, from <https://cbs.aw/wp/index.php/2021/11/30/census-2020-housing-tables/>
- Central Bureau of Statistics Aruba (2023). *Total number of immigrants and immigration rate, 1972-2023 1st QTR*, Central Bureau of Statistics and the Civil Registry and Population office, retrieved on 2023, August 17, from <https://cbs.aw/wp/index.php/2023/03/27/immigration-to-aruba-in-the-last-50-years/>.
- Covey, Stephen R. (2022). *The 7 habits of highly effective families; Creating a nurturing family in a turbulent world*, St. Martin's Essentials, retrieved from <https://www.apple.com/apple-books/>.
- Dupuy, Alex (1983). Slavery and underdevelopment in the Caribbean: A critique of the "plantation economy" perspective, *Dialect Anthropol* 7, pp. 237-251. <https://doi.org/10.1007/BF00244500/>.
- Erfelijkheid.nl (2023, August 15). *Epigenetica*, Erfelijkheid.nl, retrieved on 2023, August 10, from: <https://www.erfelijkheid.nl/content/epigenetica-de-invloed-van-andere-dingen-op-het-dna>.
- Evans, Hyacinth, and Rose Davies. (1994). Overview of issues in childhood socialization in the Caribbean, U.S. Department of Education (EDRS), retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=ED376949/>.

- Fabiano, Catherine Cahill, and Frank P. Fabiano (2012). *Healing your past releasing your future; Discover the roots of your problems*, Chosen Books, a division of Baker Publishing Group, retrieved from <https://www.apple.com/apple-books/>.
- Franco, Dr. Fabiana, PhD, DAAETS (2021). *Understanding Intergenerational Trauma: An introduction for Clinicians*, Good Therapy Blog, retrieved from: https://www.goodtherapy.org/blog/Understanding_Intergenerational_Trauma/.
- Frogley, Dr. Catherine (2018). *Developmental Trauma: How useful is this framework?*, The Association for Child and Adolescent Mental Health (ACAMH), retrieved from: <https://www.acamh.org/blog/developmental-trauma-useful-framework/>.
- Gilbert, Roberta M. (2006). *The eight concepts of Bowen theory; A new way of thinking about the individual and the group*, Leading Systems Press, Center for the Study of Human Systems.
- Hicks, A.M., Korbel, C. (2013). *Attachment Theory*. In: Gellman, M.D., Turner, J.R. (eds) *Encyclopedia of Behavioral Medicine*. Springer, New York, NY., pp. 149–155. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1005-9_939.
- International Encyclopedia of Marriage and Family (2023). *Caribbean Families*, Encyclopedia.com, retrieved on 2023, July 13, from: <https://www.encyclopedia.com/reference/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/caribbean-families/>.
- International Society for the Study of Trauma and Dissociation (2020): *Trauma Related Dissociation: An Introduction*, International Society for the Study of Trauma and Dissociation, retrieved on 2023, July 20, from: <https://www.isst-d.org/public-resources-home/fact-sheet-iii-trauma-related-dissociation-an-introduction/>.
- Johnson, Dr. Sue (2008). *Houd me vast; Zeven gesprekken voor een hechte(re) en veilige relatie*, Kosmos Uitgevers.
- Keirse, Manu (2017). *Helpen bij verlies en verdriet; Een gids voor het gezin en de hulpverlener*, Uitgeverij Lannoo, retrieved from <https://www.apple.com/apple-books/>.
- Lapin, Rabbi Daniel, and Susan Lapin (2020). *The Holistic you: Integrating your family, finances, faith, friendship & Fitness*, Lifecodex, LLC, retrieved from <https://rabbidaniellapin.com/product/the-holistic-you-ebook/>.
- Martin, Ernest D. (2010). *Toward a biblical theology of marriage; A study of the Bible's vocabulary of marriage*, Wipf & Stock Publishers.
- Maté, Gabor & Daniel Maté (2022). *The myth of normal; Trauma, illness & healing in a toxic culture*, Ebury / Vermilion / Avery, an imprint of Random House, a division of Penguin Random House LLC, retrieved from <https://www.apple.com/apple-books/>.

- McLeod, Saul, PhD, Olivia Guy Evans (2023, June 15). *What is Developmental Psychology?*, SimplyPsychology, retrieved on 2023, July 20, from <https://www.simplypsychology.org/developmental-psychology.html#:~:text=Developmental%20psychology%20is%20a%20scientific,change%20throughout%20a%20person%27s%20life/>.
- Neufeld, Gordon & Gabor Maté (2014). *Hold on to your kids: Why parents need to matter more than peers*, Ballantine Books.
- O'Neill, Linda, Tina Fraser, Andrew Kitchenham, and Verna McDonald (2016). *Hidden Burdens: a Review of Intergenerational, Historical and Complex Trauma, Implications for Indigenous Families*, Journal of Child & Adolescent Trauma (173-186), Springer International Publishing, <https://doi.org/10.1007/S40653-016-0117-9/>.
- Scripture quotations, unless otherwise indicated, are taken from *the ESV® Bible (The Holy Bible, English Standard Version®)*, copyright © 2001 by Crossway, a publishing ministry of Good News Publishers. Used by permission. All rights reserved.
- Severijnse, Marit (2023, July 14). *Doorwerking slavernij: gebroken gezinnen en een 'minderwaardigheidscomplex'*, Caribisch Netwerk, retrieved on 2023, July 14, from <https://caribischnetwerk.ntr.nl/2023/07/14/doorwerking-slavernij-gebroken-gezinnen-en-een-minderwaardigheidscomplex/>.
- Skyner, Robin, and John Cleese (1997). *Families and how to survive them*, Vermillion.
- Stamper, Melissa, Sharina Henriquez, and Adi Martis (2023, July 2). *Arubaanse Roots: Het verborgen slavernijverleden – Aflevering 1* [Video file], uploaded by NTR Caribisch Netwerk, retrieved on 2023, July 27, from: <https://www.youtube.com/live/PTS8QcKUeuk?feature=share>.
- Stamper, Melissa, Sharina Henriquez, and Luc Alofs (2023, July 9). *Arubaanse Roots: Het verborgen slavernijverleden – Aflevering 2* [Video file], uploaded by NTR Caribisch Netwerk, retrieved on 2023, July 27, from: <https://www.youtube.com/watch?v=tfly8ITL7SY&t=49s>.
- Unicef (2013). *The Situation of Children and Adolescents in Aruba: Key findings and recommendations*, Unicef, retrieved from: https://www.unicef.nl/media/1389246/aruba_executive_summary_28english_29.pdf/.
- Van der Helm, Rien (1998). *Nederlandse Antillen en Aruba*; Reisgids, Uitgeverij Elmar B.V.
- Van der Kolk, Bessel (2014). *The body keeps the score; Mind brain and body in the transformation of trauma*, Penguin Books Ltd, retrieved from <https://www.apple.com/apple-books/>.

Wikipedia (2023). *Aruba*. Wikipedia. retrieved on 2023, August 3, from:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Aruba>.

Wikipedia (2023). *Status Aparte*. Wikipedia. retrieved on 2023, August 24, from:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Status_aparte.

Wolynn, Mark (2016). *It didn't start with you; How inherited family trauma shapes who we are and how to end the cycle*, Viking, retrieved from <https://www.apple.com/apple-books/>.

YWAM Aruba (2019). *Ministries, Counseling*. YWAM Aruba. retrieved on 2023, July 27, from:

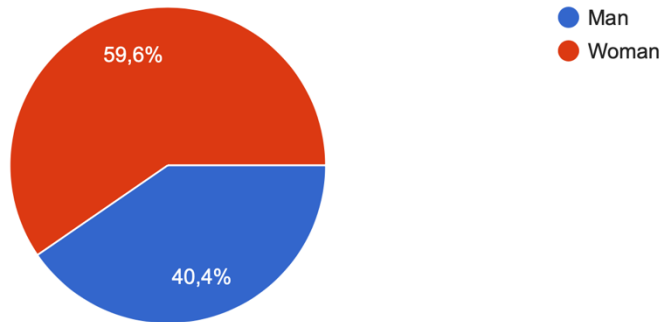
<https://ywamaruba.com/ministries-2/>.

Appendix A

Questionnaire for survey research

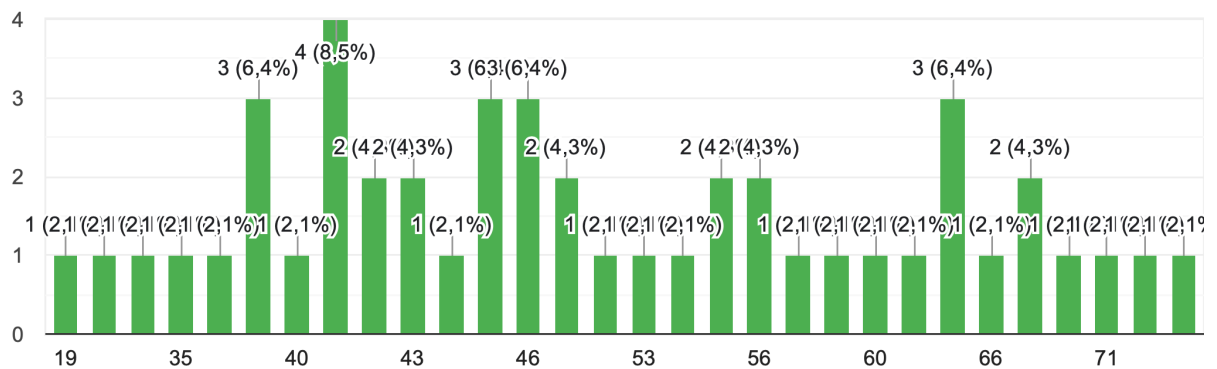
1. What is your gender?

47 antwoorden

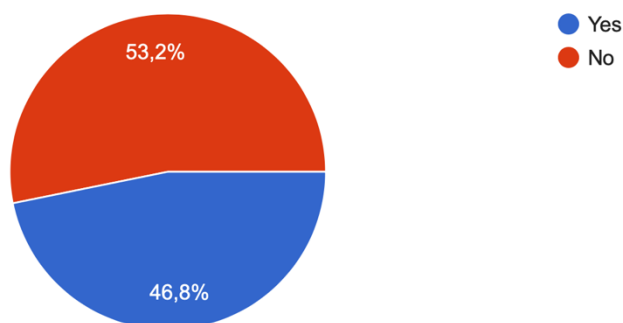
2. What is your age?

47 antwoorden

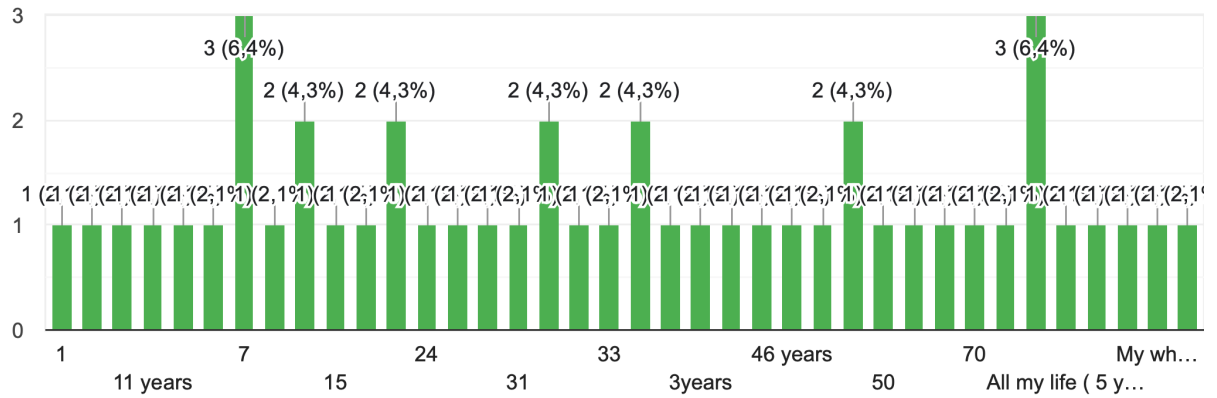
3. Were you born in Aruba?

47 antwoorden

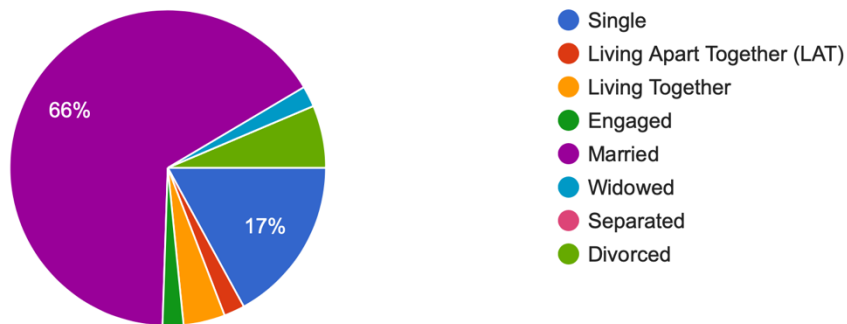
4. How many years have you lived in Aruba?

47 antwoorden

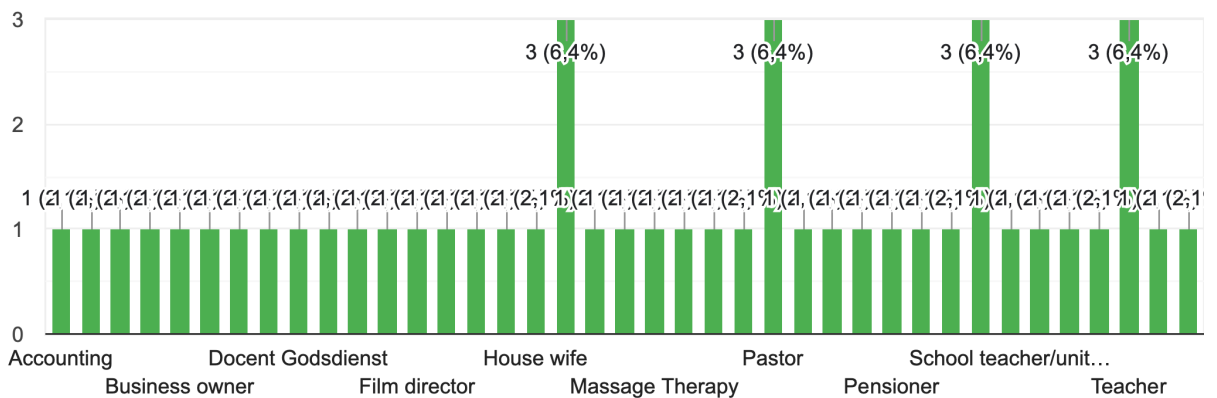
5. What is your marital status?

47 antwoorden

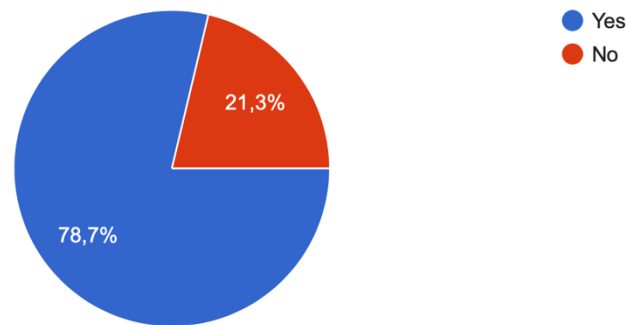
6. What is your primary occupation?

47 antwoorden

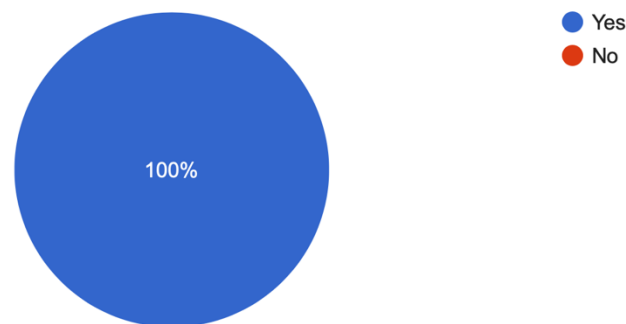
7. Before I asked you to fill out this questionnaire, were you aware of intergenerational traumas in families in Aruba?

47 antwoorden

8. Do you believe that intergenerational trauma is a problem in Aruba?

47 antwoorden

9. What are the causes of intergenerational trauma in Aruba?

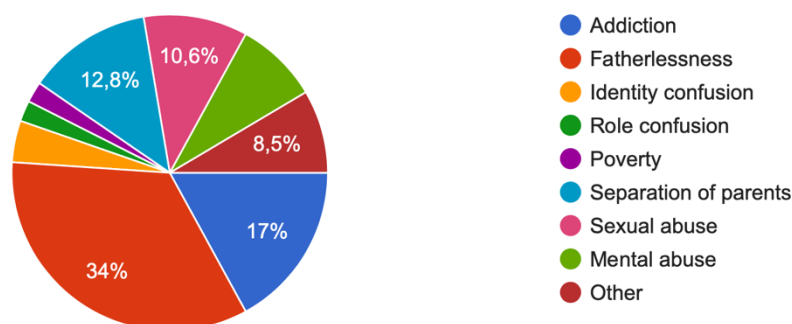
- History, culture, lack of knowledge about trauma, lack of proper psychological care in this country.
- Lack of resources / education.
- Ignorance
- Not talking out what you passed through as a child.
- Alcohol and drug abuse.
- Alcohol and macho man mentality.
- Not being educated enough on the matter to be able to speak out.
- One can be a wrong self-image.
- Absence of parents, Child abuse, sexual abuse by members of the family, due to alcohol or drug influence.
- Lack of education on the matter.

- Family dysfunction
- Dysfunctional family
- Single mom families, addiction, low educated, poverty, teenage pregnancies.
- Broken homes
- Sexual abuse, fatherlessness.
- Lack of God in peoples and partners lives. The use and abuse of substances such as alcohol and drugs.
- Taboo, not discussing nor facing the trauma.
- Pedophilia, broken marriages, alcohol/drug use, mistreatment/abuse, lovelessness upbringing.
- Primarily lack of knowledge of the fact that God is a living God and accessible God. This then gives space to generational curses being passed down from generation to generation. This includes all kind of manifestations like drug addiction, alcoholism, etc.
- Adultery
- Family problem
- Alcoholism, child neglect.
- The absence of talking about trauma together with lack of good and accessible psychological help and with that, the absence of healing of trauma, causes trauma can influence the next generation(s).
- The absence of God.
- Trauma, sexual assault, rejection, abuse, addiction.
- Drugs, alcohol, child abuse, incest etc.
- Fatherlessness in families. Abuse of alcohol which leads to reckless behavior, which also causes trauma.
- I think alcohol abuse, divorce, many hours of work.
- Incest, alcohol abuse, fatherlessness.
- Broken families because of absent fathers. Abuse (sexual, physical, and verbal). Taboo about many topics. Wrongly held beliefs about upbringing. Addictions.
- Too many generations living in 1 house.
- Single parents with drugs and alcoholic habits.
- Sexual abuse
- Culture of machoism, power abuse, discrimination.
- Not wanting to break the cycle and choosing to do the same as the generations before.

- There are a plethora of causes of intergenerational trauma, but the main ones I can think of are when there is an authoritative and neglectful figure in the family which makes the child develop trauma, and the child can pass down their trauma to the next generation. The other could be a parental figure in a family who experienced lifelong effects of abuse and their children could develop disorders or substance abuse and the following generation may feel the impact of the trauma from the previous generation.
- Not sure.
- Slavernijverleden, armoede, elementen in de cultuur zoals niet snel over je gevoelens praten.
- Alcohol, affairs, unforgiveness.
- Often infidelity rooted in seeking affirmation.
- Lack of communication and knowledge on the matter.
- Lack of love, fatherlessness, incest, addiction.
- Neglection, and rejection.
- Alcohol, macho culture, lack of an actual relationship with God vs religion.
- Unresolved pain, fatherlessness.
- There is a vicious circle of, among other things, lack of knowledge, poverty, lack of support, social problems that make it extremely difficult to break patterns. Subsequent generations often end up in similar situations again and lack the strength and knowledge to stop the circle on their own. This will result in either showing the same kind of behavior or being confronted with the same kind of problems and temptations.
- Sexual abuse, alcohol abuse, physical abuse, poverty.

10a. What is the main intergenerational family problem in Aruba?

47 antwoorden

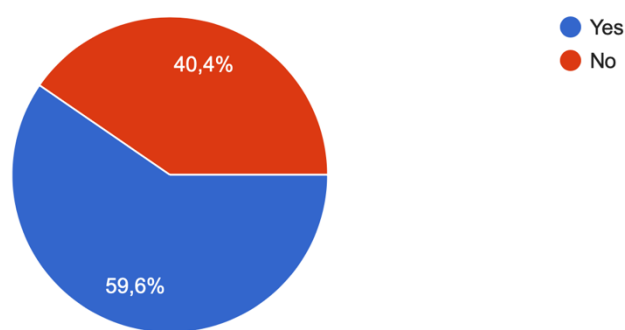

10b. If you chose "other" as your answer at the last question, which main intergenerational family problem do you see?

- Addiction
- Mental Abuse
- It's a mixture of all above.
- Can't answer this question because I haven't read thorough research on this subject. But generally a lack of having received real love because of various reasons.
- I did not choose "other" but I sure can identify fatherlessness, separation of parents and sexual abuse as also being part of the traumas.
- Separation of parents
- Rejection
- Sexual abuse, addiction, poverty.
- Mental instability (because of abuse in any form) is the core of many family problems.
- Godlessness
- Lack of expressing love and affection.
- Macho culture
- It's hard to pick just one, but this one is probably underlying in all others as well.

11. Did you have to deal with intergenerational family trauma yourself?

47 antwoorden

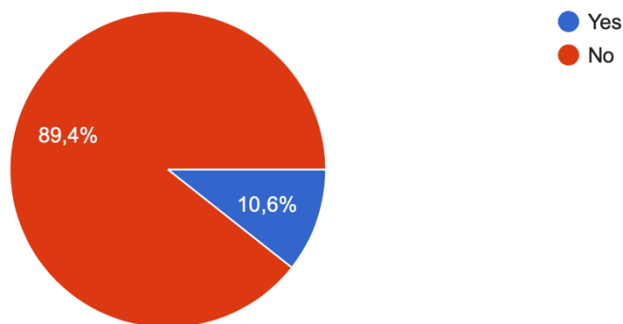
12. How do people in Aruba mainly deal with intergenerational trauma?

47 antwoorden

13. Is there enough professional help available in Aruba to deal with intergenerational family traumas?

47 antwoorden

14. What are the main effects of intergenerational family trauma in Aruba in general?

- Identity issues, inequality, broken families, neglected children.
- Criminality
- Youth problems mainly
- Alcohol addiction
- Alcohol addiction
- The children are the ones who don't know how to handle the trauma. Sometimes school dropouts/ wrong friends lead to addiction.
- Confusion, uncertainty, fear.
- Vandalism, poverty, babies making babies.
- They effect relationships with others.

- Broken families, young babies getting babies, absent fathers, suicide, loss of identity, loss of values which increases gangs to be accepted.
- The lack of healthy ways of dealing with issues being passed on to the next generation.
- Family disfunction, not seeking for help and that causes violence.
- Bad role model, kids drop out of school.
- Lots of single parent families, fatherlessness, boys getting into criminal activities.
- Addiction
- Trauma and social problems.
- Low self-esteem, people are not motivated to continue with their studies. The rate of professionals and highly educated people on the island remain very low. Also a mentality problem. People really need to educate themselves and stop believing every lie the government tells them.
- People don't reach their full potential in life or will just follow the wrong path.
- Continuation of breakdown in relationships, also visible in teen pregnancies.
- Rebellion, addictions, identity crisis.
- Alcohol
- I think addiction.
- Divorce, sexual abuse, mental abuse.
- Distrust in people, identity crisis, men are undervalued, women too often (in my opinion) take up leadership positions, few male role models, no good examples for boys, fear for taking responsibility, shifting blame onto others, feelings of inferiority.
- Single moms
- No trust in systems, people, organization.
- High rate of divorce, constantly people behaving not properly, one person with several partners (heterosexual, and same sex).
- Fathers being on the road with friends drinking, most of the time.
- Drugs, divorce, family destruction.
- Men don't take their responsibility or position in the family.
- Trust issues in oneself, other and God.
- Children growing up without proper guidance and parental supervision.
- Drugs habits
- You have people who are damaged emotionally and they will pass this on to the next generation.

- Learning problems, mental and physical issues, poverty, marginal households, low self-esteem, unemployment.
- Depression, anger and trust issues.
- Anxiety, depression, substance abuse, low self-esteem, domestic violence, PTSD.
- Not sure.
- Gebrek aan zelfbeheersing, gebrek aan structuur, gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel, slecht zelfbeeld.
- These traumas become normalized.
- Feeling insecure, low assertiveness, craving affirmation. Separated families also often result in lower income; children not doing well in school or not being motivated to continue professional development; increased stress resulting in physical and mental health issues.
- Physical, mental and verbal abuse.
- Identity confusion
- Addictions
- Young mothers, addiction, and abuse.
- Hopelessness, poverty, people are 'stuck' and don't know why, sexual abuse.
- Though there are many, even at a young age, you can see that both kids and adults are already stuck in a certain perception of life, of their possibilities or place in a family and their self-worth. This is probably a big part of not being able to battle all the other problems they encounter and why they are vulnerable to many of them.
- Neglect / avoidance

15. What are the effects of intergenerational family trauma on marriages in Aruba?

- No willingness to really commit in a marriage, very high divorce rate.
- Divorce
- Plenty divorces.
- Family separation
- The children suffer the most under this.
- Divorce or stay in the marriage but each one have their own life.
- Divorce
- A poor marriage.
- Abuse, loveless, abandonment, lack of communication or expression of feelings.

- Not having an understanding of how to effectively navigate through crisis as they arrive.
- Trust
- Divorce, don't trust one another.
- Lot of divorces.
- Divorce
- Problems
- High divorce rate on the island. This has another effect on children and teenagers. They grow up with low self-esteem and lack of identity.
- Insecurities as a partner (thinking you might fail your spouse), unable to love freely, afraid of betrayal, etc.
- Breakdown of marriages.
- Broken marriages
- Adultery, divorce.
- Divorce
- Divorce, child neglect.
- Unbiblical division of roles (woman is the boss in the family). Because of not having a good example, not being able to maintain a good marriage. In addition there are many extramarital relationships.
- Less valuable
- One of the highest rates of divorces in the world.
- Very strong effect. People don't have an example to follow. So that's why they don't know how to behave in a marriage.
- Infidelity, distrust, broken relationship.
- Children growing up with pain and loneliness.
- Many divorces
- Emotional baggage that hinders true connection.
- The trauma hinders the institution of marriage to function properly.
- Divorce
- Marriages can break down due to this and you will have less strong healthy marriages.
- Not capable to build marriage relationships, poor communication skills, poor educational skills, self-centeredness, everyone living their own single lives in the marriage. Cheating on both sides.
- I would say lack of understanding, toxic behaviors, etc.

- Domestic abuse, minimization, substance abuse.
- Divorce
- Die gaan bijna allemaal stuk, gebroken huwelijken en veel ontrouw.
- May lead to separation because many couples bring their emotional baggage into a new relationship.
- Mistrust, false expectations and seeking for affirmation outside the marriage, resulting in more broken families.
- Many couples are living miserable, and others end up divorcing.
- Divorce
- Broken marriages
- Divorce, more than 1 partner at once, abuse (mental/physical).
- Unhappiness because people think that this is what they deserve / that this is what marriage is all about.
- Massive, in my school I see that (by far) most households are broken up.
- Abuse

16. What could be (Biblical) solutions for the restoration of intergenerational trauma in Aruba?

- Jesus is the only answer to true restoration of trauma. If you find your identity in Him, things change.
- Include God in the family.
- Awareness
- Ephesians 5:25 and onward.
- Matthew 11:28-30
- Show them that in the Bible these traumas also exist, and how there can be a change with what the Bible says how to handle these traumas. God's point of view.
- Have believers understand what it is so they can be able to help.
- Once one has given his or her life to Jesus and allows the word to do the cleansing in their lives.
- Healing starts when you accept that there is a trauma. Knowing that you are not a failure, or a mistake, you are loved with an unconditional love, Jesus loves you with an Agape Love that surpasses every method there can be.
- Gaining an understanding of the purpose for relationships.
- Bible lessons in school, they could learn at a young age that they could trust God above all.

- Have God in the center of their lives.
- Teaching people about the importance of a stable family, marriage and faithfulness, the role of a father.
- Cheering Christ with the people, and let them know there is hope in Him.
- Yes
- Pray and fast for the whole island.
- Confession, healing and a renewed heart.
- Jesus restoring human beings in their heart by pouring His love into it, and followers of Him being mediators of this to others.
- The knowledge of the triune God. Let people know that God is alive and still helping today, and that He always will.
- Bible teaching
- Counseling
- Awareness of the problem.
- First of all, people need a relationship with God through Jesus. Then, they need to get their identity in Christ. They have to forgive themselves and the people around them in order to be able to build healthy relationships. I think knowing and believing who they are in Christ is crucial for restoration. In many cases I think, professional help (from a Biblical viewpoint) is needed also.
- Relation with God.
- Awareness, repentance, forgiveness, accountability, train the trainer.
- Course during marriage, pre-marriage courses, books on marriage.
- By bringing awareness that is not a taboo to talk about it, if you have experienced it. But that there is help and restoration available primarily by bringing these burdens to God. And secondly, receiving help from mature brothers and sisters, pastors, and professionals who can guide them in the healing process.
- Everything
- Liberation of generational curses.
- I don't have an answer.
- No sex before marriage. Teachings about being a godly woman/man, Gods commandments for the spouses concerning marriage.
- Preaching the gospel to kids and youth.

- Forgiving would be a key factor in this all. But important is to really listen to people who have gone through this, and remembering that every situation is different again.
- Christ is the solution for everything. The awareness of this has to be promoted. Most of the people believe in God but don't know what He can do for them.
- A solution is breaking the cycle but it has to come from the person itself, realizing and reflecting that as a person, you don't want to go through the same as your family member.
- Don't really know much, I'm not religious. However from what I know, prayers? Because it can be another way of processing your feelings.
- Turning hearts to Jesus.
- Het nieuwe leven van Jezus in mensen!
- Discipleship, counseling, renouncing to the past, faithfulness to the spouse.
- Finding our identity, purpose and hope in God. Learning to humble ourselves and to forgive.
- Prior to marriage, educate couples how they ought to treat each other and how to deal with issues as they arise.
- The Father's heart, sozo.
- Reconciliation with the heavenly Father.
- Education in school, modernization of the church within the community (long term solutions), more condom-use or integrating birth control in the medical package (short term solutions).
- Programs/small groups that deal with the root. Not too big of a group because you want people to feel safe to share on their journey to freedom. We need biblical counselors.
- Building a relationship with God can drastically change both their self-image and perspective. In addition, by getting to know God as a Father, it gives them the opportunity to be a different parent for their children for the next relationship and to give them a different, stronger foundation for their lives.
- Restauration through transformation.

17. If you are familiar with the Bible, which Bible verses/chapters/books speak to you when it comes to the restoration of marriages and family relationships?

- Ruth, because of the commitment she has to her mother-in-law and her willingness to serve and leave everything she knew behind.
- Can't remember.

- Love your neighbors as you love yourself.
- Psalms 127
- 1 Peter 5: 10
- Isaiah 40:31, Jeremiah 29:11, 2 Corinthians 5:17.
- Ephesians 5: 22-29, Malachi 2:14-16.
- He can reconcile your marriage if you receive the gift of your Father. He heals the broken-hearted. Surrender to Him, you are worth more than silver or gold, you are valuable and accepted. Start over. 2 Corinthians 5:17; Therefore if anyone is in Christ, he is a new creation, old things have passed away, all things have been new.
- Paul in several books in the New Testament addresses marriage and its structure.
- Ecclesiastes 4:12
- Ephesians 5:21-33, Ephesians 6:1-3.
- Ecclesiastes 4:12
- 1 Peter 4:8
- Esther, the Psalms & David.
- Proverbs to start with, and then the whole Bible. Continue with Genesis, when God created man and woman and their role. They have to learn to love and respect each other.
- James 5:16
- Malachi 4:6 about turning the hearts of the fathers to their children.
- Isaiah 54 and 55, Psalm 139, just to name a few.
- Malachi 4:6
- The book of Ephesians.
- So many verses about identity, f.e. Romans 8:15, 2 Corinthians 5:17, Ephesians 1:4,5,7. I think this has to be the basis. On top of that Biblical teaching about marriage f.e. Ephesians 5:22 and further, Philippians 2:3,4.
- Don't know from the head.
- Genesis 1:26-28 and Ephesians 5:22-27.
- 1 Corinthians 13, Hebrews 13, Proverbs 31.
- Ephesians
- Colossians 3, full chapter.
- Colossians 3:13-14, Ephesians 4:31-32, Proverbs 25:29.
- The book of Ephesians.
- Honor parents and forgive as much as it depends on you.

- Ephesians
- Gestorven met Christus en opgestaan met Hem in een nieuw leven. Romeinen 6:3,4.
- 1 Corinthians 7:10-11, Malachi 2:16.
- Husbands were given instructions to love their wives as Christ loves the church.
- Ephesians
- 2 Corinthians 5:11-21 or Ephesians 5:22-6:2.
- I would say a verse that addresses the men role within a family and how he should take responsibility for the family and the decisions, and how the women should take on their responsibilities as well.
- The hearts of the sons and fathers being restored to one another, Malachi 4:6.
- Ecclesiastes 4:13, Ephesians 5.
- Psalm 34:18, Romans 12:2.

18. If you are familiar with the Bible, which Bible verses/chapters/books speak to you when it comes to the restoration of intergenerational trauma?

- Genesis
- Can't remember.
- Spare the rod and spoil the child.
- Jacob's life with his brother, his father-in-law, and his sons in Genesis.
- Psalm 78:1-10
- 1 John 1:9
- Jeremiah 30:17, Isaiah 61:7.
- Hebrews 4:12
- The love of God is everlasting. Genesis 1:27, you were made in His image. Psalms 139:15-16, know that you are not a mistake. He wants to lavish you with His love. Matthew 7:10, He offers you more than your earthly father ever can. There is hope, He comforts you. He wipes away all your pain.
- I would say, do not be conformed to this world but be transformed by the renewing of the mind.
- Matthew 6:26
- The book of Proverbs, 1 chapter daily.
- Don't know.
- 1 Peter 5:10

- Husbands, love your wife and wife's submit to your husband and respect your husband.
- Deuteronomy 30:1-10
- Malachi 4:6 about turning the hearts of the fathers to their children.
- Isaiah 54 and 55, Psalm 139, just to name a few.
- A house divided shall not stand.
- Ephesians, Romans, Corinthians.
- Again, verses about identity, Ephesians 1-3, Romans 8, Galatians 4:6-7, 5:1,13-14.
- Don't know from the head.
- Proverbs 3:5-6 and Isaiah 40:29.
- Romans 12:1
- Malachi 4:5-6, 2 Corinthians 5:17, John 8:32.
- The Psalms, Proverbs, wisdom for families.
- Galatians
- Ephesians 2, full chapter.
- Exodus 34 :6-7
- Book of Ephesians.
- God is a healer and He can also heal people with traumas.
- Colossians 1:13-14
- Gestorven met Christus en opgestaan met Hem in een nieuw leven. Romeinen 6:3,4.
- Matthew 11: 28-30
- Romans 5:8, Psalm 27:10, John 1:12, Romans 8:28.
- Ephesians 3:20-21
- Romans
- 2 Corinthians 5:11-21
- Exodus 34 speaks of punishment to the third and fourth generation.
- Psalm 34:18

Appendix B

Table P-A.1. Population by single years of age and sex (in absolute numbers and as a % of the total population)

Age	Absolute			Relative (%)		
	Male	Female	Total	Male	Female	Total
0	419	385	804	0,4	0,4	0,7
1	550	491	1.041	0,5	0,5	1,0
2	543	542	1.084	0,5	0,5	1,0
3	591	518	1.108	0,5	0,5	1,0
4	605	613	1.217	0,6	0,6	1,1
0-4	2.707	2.548	5.255	2,5	2,4	4,9
5	621	570	1.191	0,6	0,5	1,1
6	688	605	1.292	0,6	0,6	1,2
7	647	653	1.299	0,6	0,6	1,2
8	634	633	1.267	0,6	0,6	1,2
9	637	634	1.271	0,6	0,6	1,2
5-9	3.226	3.095	6.320	3,0	2,9	5,8
10	646	653	1.298	0,6	0,6	1,2
11	686	686	1.371	0,6	0,6	1,3
12	679	707	1.386	0,6	0,7	1,3
13	760	691	1.451	0,7	0,6	1,3
14	752	699	1.451	0,7	0,6	1,3
10-14	3.522	3.436	6.958	3,3	3,2	6,4
15	809	713	1.522	0,7	0,7	1,4
16	668	654	1.322	0,6	0,6	1,2
17	744	707	1.451	0,7	0,7	1,3
18	681	631	1.312	0,6	0,6	1,2
19	632	617	1.249	0,6	0,6	1,2
15-19	3.534	3.322	6.856	3,3	3,1	6,3
20	650	585	1.235	0,6	0,5	1,1
21	528	509	1.036	0,5	0,5	1,0
22	498	510	1.008	0,5	0,5	0,9
23	615	490	1.105	0,6	0,5	1,0
24	539	519	1.058	0,5	0,5	1,0
20-24	2.831	2.612	5.443	2,6	2,4	5,0
25	632	592	1.224	0,6	0,5	1,1
26	575	622	1.196	0,5	0,6	1,1
27	559	651	1.210	0,5	0,6	1,1
28	651	643	1.295	0,6	0,6	1,2
29	531	647	1.178	0,5	0,6	1,1
25-29	2.948	3.155	6.103	2,1	2,3	4,4
30	751	697	1.448	0,7	0,6	1,3
31	634	724	1.359	0,6	0,7	1,3
32	575	692	1.267	0,5	0,6	1,2
33	630	674	1.304	0,6	0,6	1,2
34	651	715	1.367	0,6	0,7	1,3
30-34	3.241	3.504	6.744	3,0	3,2	6,2
35	710	820	1.530	0,7	0,8	1,4
36	616	748	1.364	0,6	0,7	1,3
37	583	737	1.320	0,5	0,7	1,2
38	642	707	1.350	0,6	0,7	1,2
39	642	712	1.354	0,6	0,7	1,3
35-39	3.193	3.725	6.918	3,0	3,4	6,4
40	771	896	1.667	0,7	0,8	1,5
41	585	808	1.393	0,5	0,7	1,3
42	674	766	1.440	0,6	0,7	1,3
43	627	816	1.443	0,6	0,8	1,3
44	589	752	1.340	0,5	0,7	1,2
40-44	3.247	4.037	7.284	3,0	3,7	6,7
45	720	787	1.507	0,7	0,7	1,4
46	626	763	1.390	0,6	0,7	1,3
47	722	807	1.529	0,7	0,7	1,4
48	744	900	1.644	0,7	0,8	1,5
49	680	938	1.618	0,6	0,9	1,5
45-49	3.492	4.196	7.688	3,2	3,9	7,1
50	833	996	1.830	0,8	0,9	1,7
51	723	842	1.566	0,7	0,8	1,4
52	793	918	1.711	0,7	0,8	1,6
53	775	929	1.704	0,7	0,9	1,6
54	744	908	1.652	0,7	0,8	1,5
50-54	3.868	4.594	8.462	3,6	4,2	7,8
55	779	922	1.702	0,7	0,9	1,6
56	819	1.011	1.831	0,8	0,9	1,7
57	833	905	1.738	0,8	0,8	1,6
58	855	1.006	1.860	0,8	0,9	1,7
59	833	911	1.744	0,8	0,8	1,6
55-59	4.120	4.755	8.874	3,8	4,4	8,2
60	820	1.033	1.854	0,8	1,0	1,7
61	680	832	1.512	0,6	0,8	1,4
62	763	889	1.652	0,7	0,8	1,5
63	710	862	1.571	0,7	0,8	1,5
64	584	796	1.380	0,5	0,7	1,3
60-64	3.557	4.412	7.969	3,3	4,1	7,4
65	708	838	1.546	0,7	0,8	1,4
66	577	727	1.304	0,5	0,7	1,2
67	584	649	1.233	0,5	0,6	1,1
68	566	655	1.220	0,5	0,6	1,1
69	498	608	1.106	0,5	0,6	1,0
65-69	2.933	3.476	6.410	2,7	3,2	5,9
70	539	593	1.132	0,5	0,5	1,0
71	398	469	866	0,4	0,4	0,8
72	416	526	942	0,4	0,5	0,9
73	351	470	820	0,3	0,4	0,8
74	335	440	775	0,3	0,4	0,7
70-74	2.039	2.497	4.536	1,9	2,3	4,2
75	335	447	782	0,3	0,4	0,7
76	263	351	614	0,2	0,3	0,6
77	270	343	613	0,2	0,3	0,6
78	213	266	479	0,2	0,2	0,4
79	216	282	498	0,2	0,3	0,5
75-79	1.296	1.689	2.985	1,2	1,6	2,8
80	227	279	506	0,2	0,3	0,5
81	176	238	414	0,2	0,2	0,4
82	168	230	398	0,2	0,2	0,4
83	111	211	322	0,1	0,2	0,3
84	122	203	326	0,1	0,2	0,3
80-84	804	1.161	1.966	0,7	1,1	1,8
85	87	191	278	0,1	0,2	0,3
86	78	155	233	0,1	0,1	0,2
87	73	122	195	0,1	0,1	0,2
88	45	99	144	0,0	0,1	0,1
89	39	74	113	0,0	0,1	0,1
85-89	321	642	963	0,3	0,6	0,9
90	42	66	109	0,0	0,1	0,1
91	24	55	79	0,0	0,1	0,1
92	27	39	66	0,0	0,0	0,1
93	14	30	43	0,0	0,0	0,0
94	9	31	40	0,0	0,0	0,0
90-94	117	221	337	0,1	0,2	0,3
95+	29	64	93	0,0	0,1	0,1
Total	51.024	57.141	108.166	47,2	52,8	100,0

Source: Population and Housing Census 2020

gem. leeftijd bevolking

Appendix C

Total number of immigrants and immigration rate, 1972-2023 1st QTR

Year	Number of immigrants	Immigration rate
1972	1.942	33,46
1973	2.171	37,24
1974	1.696	29,07
1975	1.741	29,87
1976	1.691	28,97
1977	1.988	33,94
1978	1.778	30,25
1979	2.040	34,46
1980	1.897	31,66
1981	1.950	32,20
1982	2.382	38,87
1983	2.562	41,17
1984	1.745	27,74
1985	1.333	21,60
1986	1.447	24,15
1987	1.587	26,83
1988	2.211	37,27
1989	2.743	45,38
1990	4.436	70,69
1991	4.229	64,13
1992	4.469	64,76
1993	7.278	98,77
1994	3.287	42,36
1995	4.094	51,30
1996	4.950	59,62
1997	4.007	46,43
1998	3.416	38,62
1999	3.344	37,30
2000	3.535	38,96
2001	3.386	37,03
2002	3.076	33,41
2003	3.516	37,75
2004	3.858	40,55
2005	3.756	38,47
2006	2.387	24,01
2007	2.199	21,96
2008	2.926	28,99
2009	2.846	28,01
2010	2.534	24,88
2011	3.546	34,56
2012	3.411	32,76
2013	3.412	32,29
2014	2.725	25,51
2015	3.595	33,32
2016	2.591	23,83
2017	2.713	24,95
2018	3.169	29,10
2019	2.809	25,72
2020	1.846	17,00
2021	2.193	20,36
2022	2.580	24,04
2023 1st QTR	686	6,38

Source: Central Bureau of Statistics and the Civil Registry and Population Office

Appendix D

Marital status of the population of Aruba in percentages, 1972-2020

Year	Never married	Married	Divorced	Widowed	Other
1960	60,1	31,8	0,9	2,3	
1972	64,0	31,9	1,6	2,5	
1981	57,2	36,1	3,3	3,4	
1991	52,4	37,7	6,2	3,7	
2000	52,1	37,2	7,3	3,5	
2010	51,7	34,7	9,6	3,9	
2020	51,0	33,4	10,0	4,1	1,4

Source: Population and Housing Census 1960, 1972, 1981, 1991, 2000, 2020

Marriages and divorces, 1985-2023 1st QTR

	Marriages	Divorces	Marriage/Divorce rate	Midyear population	Marriage rate	Divorce rate
1985	431	171	39,7	61.728	7,0	2,8
1986	357	191	53,5	59.931	6,0	3,2
1987	380	214	56,3	59.159	6,4	3,6
1988	390	196	50,3	59.331	6,6	3,3
1989	443	216	48,8	60.443	7,3	3,6
1990	504	270	53,6	62.753	8,0	4,3
1991	515	209	40,6	65.896	7,8	3,2
1992	566	219	38,7	69.005	8,2	3,2
1993	643	231	35,9	73.685	8,7	3,1
1994	620	198	31,9	77.595	8,0	2,6
1995	591	246	41,6	79.805	7,4	3,1
1996	600	292	48,7	83.021	7,2	3,5
1997	592	305	51,5	86.301	6,9	3,5
1998	564	331	58,7	88.451	6,4	3,7
1999	913	333	36,5	89.659	10,2	3,7
2000	964	342	35,5	90.588	10,6	3,8
2001	970	333	34,3	91.439	10,6	3,6
2002	770	519	67,4	92.074	8,4	5,6
2003	753	505	67,1	93.128	8,1	5,4
2004	770	484	62,9	95.138	8,1	5,1
2005	744	461	62,0	97.635	7,6	4,7
2006	678	544	80,2	99.405	6,8	5,5
2007	646	444	68,7	100.150	6,5	4,4
2008	711	418	58,8	100.917	7,0	4,1
2009	658	425	64,6	101.604	6,5	4,2
2010	673	484	71,9	101.838	6,6	4,8
2011	630	504	80,0	102.591	6,1	4,9
2012	749	508	67,8	104.110	7,2	4,9
2013	710	535	75,4	105.675	6,7	5,1
2014	775	501	64,6	106.807	7,3	4,7
2015	835	405	48,5	107.906	7,7	3,8
2016	801	428	53,4	108.727	7,4	3,9
2017	790	423	53,5	108.735	7,3	3,9
2018	725	396	54,6	108.908	6,7	3,6
2019	587	372	63,4	109.203	5,4	3,4
2020	307	287	93,5	108.587	2,8	2,6
2021	389	314	80,7	107.700	3,6	2,9
2022	546	323	59,2	107.310	5,1	3,0
1st QTR 2023	102	103	101,0	107.455	0,9	1,0

Source: Central Bureau of Statistics and the Civil Registry and Population Office